

Vikten av delaktighet för skolbarns hälsa

En kvalitativ studie om skolpersonalens erfarenheter och tankar om delaktighet för elever i skolan.

The Importance of Participation for Children in School

A qualitative study of school staff's experiences and reflections about connectivity in school.

Erika Öhrvall

Fakulteten för hälsa, natur och teknikvetenskap

Folkhälsovetenskap FHABE1

Magisternivå 15 HP

Handledare: Malin Knutz

Examinator: Carl-Gustaf Bornehag

2022-05-25

Abstract

Background

According to statistics from The Public Health Agency of Sweden (2022), the school system faces new challenges regarding school children's health. Mental health has continuously deteriorated over the years, this, among other things, leads to psychosomatic symptoms which impair the children's school performance and further prospects for the future. However, research shows that students' well-being can be improved through the key factors connectivity and participation, factors where teachers are viewed as enablers.

Aim

The purpose of the study is to increase knowledge about school staff's experiences of participatory processes and their thoughts on how participation can be promoted within the framework of health promotion in schools.

Method

The study is of a qualitative approach and focus group interviews was used as a data collection method. The study was conducted at a primary school in Norrbotten where seven people from the staff group participated in the study. Two focus group interviews were conducted, however, on the same day. A semi-structured interview guide was used and data were analyzed through qualitative content analysis.

Result

The results of the analysis were presented in the order in which the research questions were asked. The analysis of the data material resulted in five categories: *embracing the community*, *contributing to a living everyday process* and *empowerment through formal decision-making*, *promoting security* and *it all starts with appreciation*.

Conclusion

This study shows that school staff have several different experiences of participatory processes. These experiences can be paralleled with their thoughts on how participation in health should be promoted. The four areas: community, security, appreciation and empowerment could be distinguished in the respondents' answers. These could partly describe the staff's experiences and partly their visions regarding how participation and health can be promoted. According to this study and previous findings, the participation perspective has been shown to play a major role in the promotion of general public health.

Sammanfattning

Bakgrund

Enligt statistik från Folkhälsomyndigheten (2022) står skolväsendet inför nya utmaningar när det gäller skolbarns hälsa. Den upplevda psykiska hälsan har kontinuerligt försämrats genom åren, detta leder bland annat till psykosomatiska symtom som försämrar barnens skolprestationer och ytterligare framtidsutsikter. Forskning visar dock att elevernas välmående kan förbättras genom nyckelfaktorerna gemenskap och delaktighet där lärarna är de främsta möjliggörarna.

Syfte

Syftet med studien är att öka kunskapen om skolpersonalens erfarenheter av delaktighetsskapande processer samt deras tankar om hur delaktighet kan främjas inom ramen för hälsofrämjande arbete i skolan.

Metod

Studien är av en kvalitativ ansats där fokusgruppsintervjuer användes som datainsamlingsmetod. Studien genomfördes på en grundskola i Norrbotten där sju personer från personalgruppen deltog i studien. Två fokusgruppsintervjuer genomfördes under samma dag. En semistrukturerad intervjuguide användes och data analyserades genom kvalitativ innehållsanalys.

Resultat

Resultaten av analysen presenterades i den ordning som forskningsfrågorna ställdes. Analysen resulterade i fem kategorier: *omfamnande av gemenskapen, bidragandet i en levande vardagsprocess och empowerment genom formellt beslutsfattande, främja trygghet och allt börjar med uppskattning.*

Slutsats

Denna studie visar att skolpersonal har flera olika erfarenheter av deltagande processer. Dessa erfarenheter kan parallelliseras med deras tankar om hur deltagande i hälsa bör främjas. De fyra områdena: gemenskap, trygghet, uppskattning och empowerment kunde urskiljas vid diskussionen. Dessa skulle dels kunna beskriva personalens erfarenheter, dels deras visioner om hur delaktighet och hälsa kan främjas. Delaktighetsperspektivet har enligt denna studie och tidigare undersökningar visat sig ha en stor roll i främjandet av den generella folkhälsan.

Nyckelord: Delaktighet, Hälsa, Skola, Skolpersonal.

Förord

När jag började mitt skrivande på denna magisteruppsats hade jag förberett mig på en lång uppförsbacke med mängder kaffekoppar och sena kvällar, och visst har det varit en del av verkligheten. Det jag dock inte förväntade mig vara att jag i och med denna text skulle få ett nyvunnet intresse för delaktighetens betydelse för vår hälsa. Jag vill tacka min engagerade handledare Malin Knutz som varit ett otroligt stöd under denna process. Utan hennes fantastiska återkoppling hade detta arbete inte varit möjligt att genomföra. Vidare vill jag även tacka Catrine Kostenius och Lena Nyström på Norrbottens kommuner för ert samarbete och jättefina mottagande av mig där jag dels blivit förmedlad kontakter som varit avgörande för denna studie, och dels för värdefull feedback på texten som Catrine tagit sig tiden att hjälpa mig med. Jag vill även ägna ett särskilt tack till skolan där studien genomfördes, även här har jag blivit bemött med stort intresse och engagemang, utan er hade inte denna studie blivit till verklighet.

Till sist vill jag även tacka min sambo och min familj som varit ett ovärderligt stöd under hela denna process.

STORT TACK!

Boden 2022

Erika Öhrvall

Innehållsförteckning

1. Introduktion	1
2. Syfte och frågeställningar	2
3. Problemformulering	2
4. Bakgrund	2
4.1 Vikten av delaktighet för skolbarns hälsa	2
4.2 Läraren som möjliggörare	3
4.3 Hälsa inom skola och förskola	4
4.4 Folkhälsomål och folkhälsopolitik	5
5. Teoretisk referensram	6
5.1 Känsla av sammanhang	6
5.2 Delaktighetsstegen	7
5.3 Empowerment	8
6. Metod	9
6.1 Studiedesign	9
6.2 Urval	10
6.3 Datainsamling	11
6.4 Databearbetning, tolkning och analys	12
6.4.1 Transkribering	12
6.4.2 Kvalitativ innehållsanalys	12
6.5 Säkerställandet av kvalitet vid kvalitativa studier	14
6.6 Förförståelse	15
6.7 Forskningsetiska principer	15
7. Resultat	16
7.1 Skolpersonalens erfarenhet av delaktighetskapande processer	16
7.1.1 Omfamnande av gemenskapen	17
7.1.2 Bidragandet i en levande vardagsprocess	18
7.1.3 Empowerment genom formellt beslutsfattande	19
7.2 Skolpersonalens tankar om hur delaktighet kan främjas	20
7.2.1 Främja trygghet	20
7.2.2 Allt börjar med uppskattning	22
8. Diskussion	23
8.1 Metoddiskussion	24
8.2 Resultatdiskussion	25
8.2.1 Gemenskap	26
8.2.2 Uppskattning	27
8.2.3 Trygghet	28
8.2.4 Empowerment	29
9. Slutsats	30
9.1 Förslag till vidare forskning	30
10. Litteratur	31
11. Bilagor	35
Bilaga 1: Samtyckesblankett	35
Bilaga 2: Intervjuguide	36
Bilaga 3: Öppet brev	37

1. Introduktion

Det hälsofrämjande arbetet inom förskola och skola har genomgått stora förändringar genom historien. Till en början har eleven betraktats som en bärare av eventuella svårigheter och fokus har legat på vilken ohälsa eleven är drabbad av. Till skillnad från detta individperspektiv har vi idag ett bredare synsätt som lägger tyngd vid det kontextuella när en elev uppvisar svårigheter. Det hälsofrämjande arbetet har gått från att uppmärksamma riskfaktorer till att urskilja och identifiera frisk- och skyddsfaktorer (Partanen, 2019). Delaktighet bär som i det allmänna hälsofrämjande arbetet även en central roll inom skola och förskola. Det är ett återkommande begrepp i såväl barnkonventionen som i styrdokumentet. Warne (2013) menar att när man talar om barns delaktighet är det viktigt att skilja på barnperspektiv och att höra barns perspektiv, det förstnämnda illustrerar inverkan ett fenomen har på ett barn medan det sistnämnda är skildrar hur barnet egentligen uppfattar fenomenet. Forsberg (2000) fortsätter diskussionen med att framhäva att elevernas känsla av delaktighet ökar när de får se ett resultat av deras deltagande. Argumentationen kring elevers delaktighet ur ett hälsofrämjande perspektiv är dagsaktuell, inte minst genom den nyss lagstadgade barnkonventionens skrivningar: ”Barn har rätt (...) att tänka tycka och uttrycka sina åsikter” (Unicef, 2015, artikel 12)

Hälsa och delaktighet är följaktligen två begrepp som går hand i hand, Olsio-Tuisku (2020) menar att begreppen hör ihop med en människas förmåga att utnyttja sin hälsopotential, och menar således att hälsan får ett värde genom delaktighetens sammanhang. Sammanfattningsvis är det tydligt att hälsa och delaktighet är tätt sammankopplade, detta faktum framgår dock inte tydligt i läroplanerna vilket kan göra att denna aspekt av det hälsofrämjande arbetet ibland kan hamna i skymundan. Hälsa är det viktigaste vi har, utan den har vi inte möjlighet att utnyttja vår fulla potential som människor, och kanske framför allt *lärande* människor.

I Sverige tillbringar barn närmare 7000 timmar i skolan, det vill säga större delen av deras vakna tid. Detta innebär att skolpersonalen har en otroligt viktig roll som möjliggörare inom det hälsofrämjande arbetet. Med anledning av detta är en studie som undersöker personalens erfarenheter och tankar inom området av stort intresse för att förbättra barns känsla av delaktighet och därigenom även deras generella hälsa.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att öka kunskapen om skolpersonalens erfarenheter av delaktighetsskapande processer samt deras tankar om hur delaktighet kan främjas inom skolan.

Frågeställningar

1. Vilka erfarenheter har skolans personal av delaktighetsskapande processer för elever i skolan?
2. Vilka tankar har skolans personal om hur delaktighet för elever kan främjas?

3. Problemformulering

Det framhävs i denna studie att det är av stor vikt att elevernas perspektiv framhålls i forskningen för barns delaktighet. Det är dock viktigt att beakta skolpersonalens viktiga roll i elevernas liv, och framför allt som möjliggörare för både hälsa och delaktighet. Enligt författarens efterforskningar finns inte tillräckligt med information som delger skolpersonalens erfarenheter och tankar kring delaktighetsskapande processer. Sålunda är även kunskapen om skolpersonalens tankar om hur delaktighet kan främjas också liten. Med anledning av detta har författaren valt att fokusera på dessa områden med en långsiktig intention att med hjälp av studiens fynd öka eleverns delaktighet och vidare även deras hälsa.

4. Bakgrund

Detta avsnitt presenterar aktuell forskning och litteratur som är relevant till ämnets forskningsområde. Avsnittet introduceras med hur delaktighet och hälsa hänger ihop och fortsätter med en beskrivning av delaktighet som begrepp. Vidare framläggs även hälsobegreppet med relevans för skolan och avslutas med betoningen på hälsa och delaktighet som en mänsklig rättighet i och med barnkonventionen och de folkhälsopolitiska målen.

4.1 Vikten av delaktighet för skolbarns hälsa

Vart fjärde år presenterar WHO (World Health Organization) studier som undersöker skolbarns hälsa och levnadsvanor (Folkhälsomyndigheten, 2022). Dessa studier består av 230 000 skolbarns delgivningar där Sverige är ett av undersökningslanden. Det övergripande resultatet

visar på att den fysiska hälsan har förbättrats genom åren, där exempelvis användning av diverse beroendeframkallande medel fortsätter att minska. Vad som dock blir mer framträdande är att den upplevda psykiska hälsan däremot förvärras. I detta fall är Sverige inget undantag där de svenska skolbarnen beskriver psykosomatiska besvär såsom huvudvärk, nedstämdhet och sömnsvårigheter (Folkhälsomyndigheten, 2022). I kontrast med tidigare år är skolvärlden och dess elever präglade av nya utmaningar inom hälsosektorn, det vill säga den utbredda upplevda psykiska ohälsan.

Det är av stor vikt att undersöka hur hanteringen för ett hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbete ser ut för att sakta ned denna negativa trend. Warne (2013) understryker att en betydelsefull faktor för en stödjande miljö för hälsa är att eleverna upplever att de har möjlighet till att vara delaktiga. Trots att delaktigheten lyfts som en framgångsfaktor för hälsa är det lite forskning som berättar hur och i vilken utsträckning skolan har inflytande över individer och samhällen. De Winter m.fl. (1999) skriver att inflytande och delaktighet som en etablerad arbetsmodell inom skolan fortfarande är i ett tidigt skede. Redan 1986 i Ottawa manifestet (WHO, 1986) deklarerades att "Hälsofrämjande arbete är processen att möjliggöra människors ökade kontroll över sin egen hälsa i syfte att förbättra den". De Winter m.fl. (1999) menar att mycket har hänt sedan dess inom utvecklingen av hälsopromotion för barn, men att vi fortfarande använder oss av en top-downstyrning där barnens perspektiv hamnar i skymundan. Warne (2013) kunde genom sin studie visa på att delaktighet och gemenskap var nyckelfaktorer som bidrog till positiva känslor vilket gör det relevant att vidare undersöka hur dessa faktorer kan stärkas.

4.2 Läraren som möjliggörare

Elever spenderar stor del av sitt liv i skolan där läraren följaktligen sätter en stor prägel på eleven. Detta avsnitt syftar därför till att presentera tidigare forskning som understryker lärarens roll som möjliggörare för delaktighet.

Delaktighet är ett begrepp som kan ses ur flera olika perspektiv. Thomas (2007) skriver att delaktighet som begrepp kan delas in i två olika innebörder där den första främst behandlar det generella deltagandet i en aktivitet. Det andra perspektivet på delaktighet handlar om delaktighet i beslutsfattande situationer. Båda dessa innebörder har lika stor betydelse i skolans uppdrag att vara en likvärdig miljö. Vad gäller att eleven i detta fall skall ha möjlighet att delta i de aktiviteter som skolan erbjuder har framför allt en specialpedagogisk efterklang där Emilsson (2003) menar att man vill lyfta människors lika rätt till deltagande. Eleven som en aktör i beslutsfattande situationer är central inom barndomssociologin och kan onekligen kopplas till barnkonventionens skrivningar (Unicef Sverige, 2018).

Vinterek (2010) skriver att lärarens roll som möjliggörare för att elever skall bli delaktiga är viktig, det är genom lärarens elevernas vilja och motivation omvandlas till handling. Läraren kan genom sin undervisning skapa en kultur som bygger på tolerans, respekt och uppmuntran till att uttrycka sina åsikter, komponenter som alla är grundläggande för en demokrati. Vinterek (2010) trycker särskilt på att det är viktigt att som lärare lyssna på sina elever. Genom denna

vilja att på ett respektfullt sätt möta sina elever föds också en lust hos eleverna att vilja delta. En annan nyckelfaktor för att delaktighet skall främjas är att läraren understödjer elevens tilltro till sina egna förmågor. Kostenius (2013) menar att eleverna har egen kompetens och kapacitet att delta i delaktighetsskapande processer för hälsa, men läraren bär en viktig roll att stötta dem i utvecklingen till att bli självständiga.

För att läraren skall ha möjlighet att bidra med denna stöttning behöver också läraren betraktas som en lärande individ. Smit (2013) menar att när det talas om att förbättra elevens delaktighet blir lärare ofta betraktad som en barriär för detta arbete. Smit (2013) förklarar att läraren måste ses som en medskapare tillsammans med eleverna för att delaktighet skall ske för båda parter. Läraren är alltså en möjliggörare för att skapa delaktighetsprocesser för eleverna, men det är också, enligt Kostenius och Nyström (2021), själva en del av denna process. Möjliggörare är inte heller bara skolchefer, rektorer eller lärare utan det handlar om *all* skolpersonal. Genom denna typ av deltagande skapas en kultur för att tillsammans med eleverna utveckla skolan till en miljö där hälsa och lärande är ett genomgående tema (Kostenius & Nyström, 2021).

Det är dock viktigt att beakta, trots lärarnas stora roll i barnens delaktighetsprocess, att inte bortse från barnets perspektiv. Pramling m.fl (2010) skriver i likhet med Warne (2013) att barnperspektiv har dominerat den barndomssociologiska forskningen fram till tidigt 90-tal. Barnperspektivet är följaktligen skapat av vuxna för att på ett så realistiskt och medvetet sätt återskapa barns perspektiv i syfte att göra den begriplig för vuxna. I kontrast till detta är barns perspektiv en representation av ”barnets egna erfarenheter uppfattningar och förståelse av sin livsvärld” (Pramling, Samuelsson m.fl., 2010, s.42) utan att den vuxna tolkar eller analyserar den. I argumentationen för barns delaktighet i skolan är detta resonemang av stor vikt, detta då det i teorin om att barns perspektiv bör vara centralt så kommer barnet också betraktas som en aktör och medskapare i sin omvärld. Om barnperspektivet, sprungen ur den vuxnas försök till förståelse, tar allt för stor plats är risken att barnet positioneras till passivitet i stället för att åses som den aktiva medskaparen.

4.3 Hälsa inom skola och förskola

Hälsobegreppet är mångfacetterat och bär många betydelser, eftersom denna studie fokuserar på delaktighetens betydelse för hälsa följer en beskrivning om hur hälsa definieras utifrån bland annat skolans perspektiv.

En av de vanligaste definitionerna på hälsa är den som WHO formulerade år 1948; ”Hälsa är ett tillstånd av fullkomligt fysiskt, mentalt och socialt välbefinnande.” (WHO, 1948 s.100). Denna definition har under åren varit mycket omdebatterat och kritiserat. Man bör dock betrakta detta synsätt ur sitt historiska perspektiv, under tiden när detta uttalande framkom ansågs hälsa vara en avsaknad på sjukdom. År 1986 reviderade världshälsoorganisationen sin hälsodefinition genom att lägga till ett lager som beskrev hälsan som en resurs snarare än ett mål samt att hälsa skall betraktas som ett positivt begrepp som omfattar sociala, personliga samt fysiska förmågor. Ytterligare några år därefter, år 1998, lade WHO till att hälsa skall ses som en resurs som gör

det möjligt för människor att leva på ett produktivt sätt både individuellt, socialt och ekonomiskt (WHO, 1986; WHO, 1998).

Partanen (2019) menar att synsättet på elevens hälsa har förändrats på senare tid, men att synen på eleven som bärare av svårigheter samt att fokus legat på ohälsa har genom historien varit som en röd tråd. Idag har skolvärlden ett annat perspektiv, enligt Partanen kan detta beskrivas som kontextuellt. Välbefinnandet, skriver Partanen (2019) är ett begrepp som ingår i WHO:s hälsodefinition, som även detta varit föremål för diskussion inom skolvärlden. Författaren ställer sig frågan hur vi kan förstå barn och ungas välbefinnande och kommer fram till att det är av stor vikt att som pedagog utgå från den subjektiva upplevelsen av hälsa och välbefinnande.

4.4 Folkhälsomål och folkhälsopolitik

Nedan följer en beskrivning av områden i hälsopolitiken och folkhälsomålen som är av relevans till studiens område. Eftersom studien riktar sig till att främja barns hälsa tas valda delar från barnkonventionen upp i och med att den blivit lag från och med år 2020.

Den svenska folkhälsopolitiken skiljer sig inte mycket från de globala hälsostrategierna som WHO presenterar, båda avser att minska ojämlikheter och hälsa samt förbättra hälsan för individen. Inom skolan finns det flera styrdokument som förespråkar ett hälsopromotivt arbete, bland annat skollagen (2010:800) och läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Skolverket, 2017). Följande utdrag finns att läsa i läroplanens värdegrund och kopplas till de mål som skall uppfyllas när eleven har gått ut grundskolan. ”Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola har fått kunskaper om och förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan, miljön och samhället” (Skolverket, 2017 s.12)

De globala satsningarna med relevans till skolan är mest tydlig i Agenda 2030 och dess 17 globala mål för hållbar utveckling. Mål 4 i denna agenda syftar till att säkerställa en inkluderande och jämlik utbildning av god kvalitet och som vidare främjar det livslånga lärandet för alla (*Agenda 2030 | Mål 4 | God utbildning för alla*, 2020). Mål 4 understryker att utbildning är en grundläggande mänsklig rättighet, en inkluderande utbildning är ett viktigt fundament för välbefinnande, hälsa och jämställdhet i alla samhällen. Ett utbildningssystem ska möta människans behov under hela livet, från förskola upp till högre utbildningar på universitet. Detta med grund i att alla skillnader måste utjämnas för att människor skall kunna leva upp till sin fulla potential. Skolan ska därför präglas av likvärdighet och möjlighet för alla människor oavsett kön, eventuella funktionsnedsättningar, etnicitet, sexuell läggning och vidare. Slutligen inkluderar mål 4 att all utbildning skall främja värderingar, färdigheter och kunskaper som understödjer och gynnar hållbar utveckling (*Agenda 2030 | Mål 4 | God utbildning för alla*, 2020). Denna politik och dessa mål påtalar relevansen att undersöka delaktighetens betydelse för den allmänna hälsan, det handlar avslutningsvis om att beakta de mänskliga rättigheterna.

Barnkonventionen är ett rättsligt bindande internationellt avtal som syftar till att säkerställa barns rättigheter. Delaktighet för hälsa bär en stor roll inom barnkonventionens skrivningar. Konventionen innehåller 54 artiklar varav 41 av dessa behandlar barns rättigheter medan de resterande omfattar

konventionsstaternas arbete. Barnkonventionen som lag består av endast en paragraf som hänvisar till att de 41 artiklarna skall gälla som svensk lag. Artikel 42 är också lagstadgad i Sverige och hänvisar till konventionsstaternas åtagande i att göra bestämmelserna och principer allmänt kända hos vuxna och barn. Fyra av de 41 artiklarna som utgör barns rättigheter kan betraktas som grundprinciper (Skolverket, 2020a):

”-Artikel 2: Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

-Artikel 3: I alla åtgärder som rör barn ska man i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa.

-Artikel 6: Varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas fysiskt, psykiskt, andligt, moraliskt och socialt.

-Artikel 12: Barn har rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör dem. När åsikterna beaktas ska man ta hänsyn till barnets ålder och mognad.”

(Skolverket, 2020a., andra stycket)

Artikel 12 hänvisar särskilt till barns delaktighet och är den främsta förändringen gentemot de föregående konventionerna, bland annat från år 1923 och år 1959 (UNICEF, 2015).

Dessa grundläggande principer skall agera som fundamentet för hur hela konventionen skall tolkas i förmån för barns rättigheter. Artikel 42 anses ibland som en grundpelare för hela barnkonventionen i och med dess syftning till att alla barn och vuxna skall få tillgång till information om barns rättigheter (Todres, 2020).

5. Teoretisk referensram

Detta avsnitt presenteras studiens teoretiska utgångspunkter, empirin som senare presenteras kommer att diskuteras med hjälp av teorierna *känsla av sammanhang*, *empowerment* och *delaktighetsstegen*. De två förstnämnda är båda nära sammankopplade med delaktighet och hur det kan främjas medan den tredje teorin beskriver vilken form och styrka delaktigheten har i sammanhanget.

5.1 Känsla av sammanhang

I denna studie används KASAM som en teoretisk utgångspunkt för att diskutera dimensionerna av delaktighet med hjälp av komponenterna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

KASAM som det ofta benämns är ett begrepp sprungen ur engelskan som därvid kallas *Sense of Coherence*, på svenska kallas detta *känsla av sammanhang*. Teorin om att hälsa främjas av att människan känner att tillvaron är begriplig, hanterbar och framför allt meningsfull är inte ny. Nilsson (2002) skriver i sin avhandling att dessa teorier har anor till 121–180 e. Kr där vi kan finna utdrag ur den romerska kejsarens Marcus Aurelius texter där människans välbefinnande ligger i: ”(...) förmågan att kunna rätt bedöma allt som möter i livet och äga blick för dess sammanhang.”.

Känsla av sammanhang kan enligt Antonovsky (1987) definieras utifrån tre begrepp dessa sammanfattar Nilsson (2002) genom: jag vet (begriplighet), Jag kan (hanterbarhet) och slutligen Jag vill (meningsfullhet). Sammanfattningsvis, menar Antonovsky (1991) att KASAM kan uttryckas som en global hållning som beskriver i vilken omfattning man har varaktig men också dynamisk känsla av tillit inom områdena: (1) stimuli från omgivningen i form av exempelvis händelser upplevs som strukturerade, förutsägbara och begripliga, (2) de krav som stimuli kräver är hanterbara i förhållande till individens tillgängliga resurser och (3) individen upplever mening i att lägga tid, engagemang och andra former av investeringar i dessa utmaningar eller svårigheter.

Känsla av sammanhang i skolan

KASAM bär en central del inom skolan trots att begreppet inte står utskrivet i styrdokumentet, och det går att finna mycket av detta perspektiv i både läroplaner och i lagtext i form av skollagen. Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr11) (Skolverket, 2017) har ett uttalat fokus på de principiella delarna ur KASAM, detta går exempelvis att utläsa i skolans värdegrund där det mest centrala handlar om att skolverksamheten skall vila på ett demokratiskt fundament, och att utbildningen skall syfta till att alla elever skall främjas till utveckling och livslång lust till lärande. Delaktighet och medskapande är centralt i lgr11 och detta kan ske genom KASAM. Partanen (2019) menar att barns möte med skola och förskola skall präglas av de tre komponenterna som utgör känsla av sammanhang, det vill säga: hanterbarhet, begriplighet och meningsfullhet. Vidare understryker författaren att det är av största vikt att förstå hur barn och unga upplever *sitt* möte med lärmiljön, detta i likhet med Warne (2013) som pekar på, den innan nämnda, skillnaden mellan barnperspektiv och barns perspektiv. Partanen (2019) fortsätter sedan med att KASAM i praktiken innebär att arbeta med trygghet, trivsel och relationer samt känslan av att tillhöra ett sammanhang där eleven blir sedd och accepterad som denne är, slutligen skall undervisningen bidra genom att främja begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

5.2 Delaktighetsstegen

Delaktighetsstegen används i denna studie för att beskriva och tolka vilken grad av delaktighet eleverna har enligt de beskrivningar som respondenterna ger.

Barndomsforskningen som uppträdde under senare delen av 90-talet har ett starkare fokus på barns perspektiv. Detta menar James m.fl. (1998) och skriver därmed att barnet mer och mer har blivit en central del i skolans verksamhet där de nu betraktas som den innan nämnda medskaparen. En framträdande forskare i detta ämne är Hart (1997) som i sitt arbete med barns delaktighet i olika sammanhang har skapat delaktighetsstegen.

Stegen är ett anpassat redskap för att mäta barns delaktighet i beslutstagande situationer och består av åtta steg. De första tre stegen representerar är barnet inte är en deltagande aktör, vilket benämns som 'skenbar delaktighet', exempelvis kan detta handla om barns deltagande i demonstrationer utan att de egentligen veta vad demonstrationen handlar om, eller att barnet, som steg två omfattar, används som ett verktyg för att stärka en agenda. Stegen efter de första

tre representerar den stigande graden av delaktighet där det sista är *Initierat och styrt av barn* samt *beslutsfattande initierat av barn* (Hart, 1992 s.8). Hart (1992) menar dock att delaktighetsstegen inte bör användas som en bedömningsgrund utan mer som ett verktyg för vuxna inom främst skolverksamheter och liknande att begrunda vilken form barns delaktighet har i den rådande miljön eller situationen. Vidare menar Hart (1992) att man bör ta hänsyn till flera faktorer gällande barns delaktighet, dessa kan exempelvis vara vilken form av inflytande som är passande för barnet gentemot deras ålder och mognad. Det viktigaste enligt Hart (1997) är att barnet skall ges möjlighet att uppnå det trappsteg som han eller hon är villig och mogen nog att nå. Slutligen pekar Hart (1992) på vikten av tilltron till sin egen förmåga är en av grundpelarna för att kunna bli delaktig, ett argument som för tankarna till empowerment och dess betydelse för känslan av delaktighet.

5.3 Empowerment

Empowerment är ett begrepp som kan översättas till egenmakt, teorin återkommer i studiens resultat och diskussion för att beskriva olika nivåer av egenmakt och tilltro hos både lärare och elev. Warnes (2013) studie har i detta fall varit en inspiration eftersom resultatet i den studien har visat att tilltro och empowerment var nyckelfaktorer till att skapa delaktighet. Nedan följer en förklaring av begreppet empowerment och dess koppling till skolväsendet.

Begreppet empowerment är ett mångfacetterat, och man kan betrakta empowerment som ett mål men också som en process. Forsberg och Starrin (1997) menar att empowerment omges av tre hörnstenar i vilket inbegriper betydelsen av begreppet: Makt, kontroll och självkänsla. Dessa tre komponenter omfattar processen i att en människa skall ha kapacitet och egna resurser för att kunna fastställa utvecklingsområden eller problem och sedan kunna praktisera en lösning till dessa. Empowerment innebär således en typ av maktinflytande där självförtroende och förmåga att uppmärksamma att en förändring kan ske på individnivå såväl som på samhällsnivå. Begreppet går nära samman med delaktighet då känsla av inflytande kräver att ett aktivt deltagande skall få utrymme. Historiskt sett är empowerment ett begrepp som uppkom på 1970-talet i utvecklingsarbetet för olika utsatta grupper, men främst har detta präglats av den sociala aktivistideologin och då i synnerhet inom feministströrelsen och de svartas kamp för likavärdesberättigande (Kostenius & Lindqvist, 2006). Det är även viktigt att understryka att empowerment också bygger på ett uppskattande förhållningssätt där fokus läggs på en individs positiva faktorer i syfte att förbättra utvecklingsområden (Kostenius & Bergmark, 2016).

Empowerment inom skolan

Inom pedagogiken har empowerment satt sitt avtryck med början i det långvariga och pessimistiska synsättet inom det brasilianska utbildningsväsendet hade pedagogen Paulo Freire (1921–1997) vilja att göra en förändring. Han vände denna negativa och utsiktslösa världsbild till att utbildning betraktades som en frigörelse och ett instrument för att hjälpa sig själv att förändra sitt liv. Paulo Freire använde sig aldrig av begreppet empowerment men blev till en förgrundsfigur trots det. Freire föredrog att benämna detta synsätt som 'pedagogik för förtryckta'. Han menade att människor med låg status som hamnat i en tystnadens kultur skulle

göra uppror genom självförtroende, kunskap och insikt om sitt värde i den sociala förändringen (Kostenius & Lindqvist, 2006).

Kostenius och Lindqvist (2006) fortsätter med att förklara att empowerment bygger på reflektion, de menar att en fördjupad reflektion kan leda till en större medvetenhet och förståelse exempelvis över sin profession. Genom denna regelbundna reflektion kan också maktrelationer förändras och resultera i en mer jämställd miljö. Det finns dock ett dilemma angående empowerment som synsätt i skola och förskola, Hagquist (1997) menar att barn i mångt och mycket kan öka sin självkänsla och sitt självförtroende utan att detta påverkar andra barn i negativ riktning, men dock kommer lärarens makt att minska i den takt där barnets maktinflytande ökar. John Deweys pedagogik kan också betraktas som en föregångare för begreppet empowerment vilket beskrivs i Forsell (2005), Deweys pedagogik var mycket mån om demokratiska värderingar och riktade sitt fokus till en processorienterad och framför allt en deltagande miljö. I likhet med Freire ansåg även Dewey att utbildning var helt avgörande för ett samhällets utveckling. Skolan stod i centrum för att bidra till en positiv utveckling som gynnade hela gemenskapen, således samhället. Den grundläggande hörnstenen i Deweys perspektiv var följaktligen den demokratiska friheten och möjligheten till handlingsutrymme (Forsell, 2005). Deweys pedagogiska tankesätt lägger i och med dess demokratiska tyngdpunkt även stor värdering vid delaktighetsskapande processer samt självtillit.

6. Metod

Metodavsnittet redovisar för studiens forskningsmetod samt klargör för hur urvalet har genomförts likväl som datainsamling och analysen av detta. Vidare presenteras även etiska överväganden och hur kvalitetsaspekter har säkerställts.

Studien präglas av ett kvalitativt förhållningssätt för att besvara frågeställningarna. Yin (2013) beskriver att en kvalitativ metod är nödvändig för att fånga individers tankar, erfarenheter och synsätt. I och med att studiens intresse ligger i att undersöka begrepp och uppfattningen kring dessa är den kvalitativa metoden passande eftersom man då kan få djupare förståelse av begreppens betydelse utifrån respondenternas verklighet.

6.1 Studiedesign

Eftersom frågorna är ställda utifrån intresset för vilka erfarenheter och tankar skolpersonal har av delaktighetsskapandeprocesser är en induktiv ansats passande. Som forskare i detta sammanhang är det viktigt att ge utrymme för skolpersonalen att berätta om deras verklighet, genom den induktiva ansatsen menar Bryman & Bell (2013) förvandlas observationer till teori. Utifrån Pattons (2002) argumentation om att den induktiva ansatsen präglas av upptäckandet av mönster och teman i insamlade data kommer resultatet att presenteras genom en kvalitativ innehållsanalys.

Skillnaden mellan induktiv och deduktiv ansats är att den deduktiva ansatsen analyserar data genom ett filter av existerande teorier eller tidigare forskning. Den induktiva ansatsen grundar sin teori utifrån insamlade data i en egen forskningsinsats. Målet med denna studie är att bygga en större förståelse om ett fenomen samt åskådliggöra hur individen upplever det i sin kontext, ett mål som generellt stämmer in på syftet med kvalitativ forskningsmetod enligt Polit & Beck (2012).

6.2 Urval

Studiens syfte riktade sig till en specifik yrkesgrupp, med anledning av detta har ett strategiskt urval använts i processen att kontakta respondenter som vill delta i studien. I början av november 2021 togs kontakt med Norrbottens Kommuner, en intresseorganisation som ägs av 14 kommuner i Norrbotten. Via dem fick förmedlades kontakt med en rektor på en grundskola. Till denna rektor skickades ett mejl som beskrev intresseområdet och en förfrågan ställdes om att få genomföra min studie på denna skola. Ett telefonmöte bokades sedan som ledde till att rektor skickade ut en förfrågan om deltagande i studien till skolpersonalen, i frågan om till vem förfrågan skulle skickas ut till kom forskare och rektor överens om att en variation av deltagande var bra för att möjliggöra att olika perspektiv får ta utrymme. Tillsammans med förfrågan skickades även information om studiens syfte, och information om hantering av personuppgifter samt en samtyckesblankett (se bilaga 1). I samma mejl bifogades även ett öppet brev (se bilaga 3) som syftade till att studiedeltagarna skulle få tid att reflektera över forskningsområdet innan fokusgruppsamtalen ägde rum, detta på grund av att samtalen skulle ske på ett bekvämt sätt för deltagarna. Det klargjordes dock i mejlet att deras svar på detta öppna brev inte skulle tas med i studien utan att det endast fungerade som en minnesanteckning för deltagarna. De sju personerna som slutligen tackade ja till sitt deltagande i studien hade följande yrkesroll i skolan:

- Lärare i fritidshem, arbetar i förskoleklass och på fritidshemmet.
- Idrottslärare, arbetar i årskurs 2 till 6.
- Svenska/samhällsorienterande lärare, arbetar i årskurs 4.
- Lärare (förskoleklass till årskurs 3), arbetar i förskoleklass.
- Lärare (förskoleklass till årskurs 3), arbetar i årskurs 1.
- Svenska/samhällsorienterande lärare, arbetar i åk 6.
- Matematik/naturorienterande lärare, arbetar i åk 5.

När respondenterna hade läst och tackat ja till deltagandet i studien genom samtyckesblanketten bokades ett möte in för att genomföra datainsamlingen. De sju respondenterna delades sedan in i två grupper, dels för att underlätta möjligheten att alla skall få komma till tals, dels för att analysen av data skall bli tydligare. Wibeck (2010) skriver att storleken på fokusgruppen skall baseras på att kommunikation mellan alla parter bör kännas enkel och utan risk för att det sker grupperingar inom gruppen.

6.3 Datainsamling

Studien har använt sig av fokusgruppsamtal som datainsamlingsmetod. Fokusgruppens syfte kan förklaras genom att det enbart handlar om insamling av data. Wibeck (2010) förtydligar att det är viktigt med denna distinktion eftersom det finns en risk att en populär metod snabbt kan betraktas som ett universalmedel som kan användas i alla upptänkliga sammanhang. Morgan (1996) skriver att: "Fokusgrupper är en forskningsteknik där data samlas in genom gruppinteraktion runt ett ämne som bestämts av forskaren." (Morgan, 1996, s.130).

Fokusgrupper är i detta fall av studie också passande för att intervjutekniken är lämpad för att, som Wibeck (2010) menar, undersöka människors beteende, handlande och erfarenheter. Att gruppmedlemmarna ställer frågor till varandra under diskussionens gång kan vara ovärderligt när undersökningen behandlar ett komplext fenomen där moderatorn inte alltid vet vilka frågor som ska ställas. Detta menar Wibeck (2010) kan vara till god hjälp då moderatorn kan upptäcka frågeställningar som denne kanske inte hade upptäckt på egen hand. Dessa frågeställningar kan vidare fördjupas genom den semistrukturerade intervjuguiden som tillåter fler följdfrågor.

Strävan i datainsamlingen var att fokusgruppsintervjun skulle kännas som ett naturligt förekommande samtal inom personalgruppen. Med anledning av detta hade en semistrukturerad intervjuguide utformats. Danielson (2012) skriver att den semistrukturerade intervjun är en bra metod då intervjufrågorna kan behöva anpassas till innehållet i som uppkommer i intervjun. Det är önskvärt, enligt Bryman (2018), att låta intervjun gå flera riktningar för att uppnå en djupgående förståelse över vad intervjupersonerna upplever är relevant och viktigt i sammanhanget.

För att säkerställa att intervjuguiden innehöll frågor som är relevanta och väldisponerade genomfördes en pilotintervju med en rektor för en grundskola och en erfaren förskollärare. Det är alltid en god idé att pröva innehållet i intervjuguiden samtidigt som detta ger en god övning i utförandet av kvalitativa intervjuer. Inför datainsamlingstillfället är det också av stor vikt att intervjuaren inger trygghet och skapar ett gott samspel mellan denne och intervjupersonerna. För att intervjuaren skall kunna uppnå detta är pilotintervju ypperlig som en förberedelse inför datainsamlingen (Bryman, 2018; Kvale & Brinkmann, 2014). Informationen som samlades vid provintervjutillfället ingår inte i sammanställningen av resultatet. Vid pilotintervjun uppkom att viss justering var nödvändig, detta handlade främst om förtydligande av frågor snarare än ändring av innehållet.

De huvudsakliga (två) fokusgruppsamtalen genomfördes på respondenternas arbetsplats den 6 april 2022. Trost (2005) skriver att intervjuplatsen skall präglas av ett lugn och även trygghet för intervjupersonerna, samtidigt som att intervjun skall kunna ske utan störningsmoment. I och med att mötet var noga förberett i samråd med rektor bokades även en lokal som skulle uppfylla kravet för en ostörd miljö. Intervjuerna tog 27- respektive 29 minuter och kunde genomföras utan några störningsmoment. För att få ett djup och samtidigt begränsa storleken på datainsamlingen begränsades samtalen till maximalt 30 minuter för vardera fokusgruppsamtal.

6.4 Databearbetning, tolkning och analys

Båda fokusgruppsintervjuerna ljudinspelades med hjälp av mobiltelefonens ljudupptagningsfunktion. Wibeck (2010) skriver att ljudinspelning är nödvändigt vid dokumentationen av materialet, men betonar att det kan vara svårt att särskilja vem det är som talar vid endast ljudupptagning. Detta kan dock avhjälpas med att intervjuaren för samtliga anteckningar genom att exempelvis ge en kort sammanfattning av en replik eller liknande vilket också gjordes under datainsamlingen. Ett visst övervägande gjordes att även spela in fokusgruppsintervjuerna med video, men eftersom detta kan bidra som ett störmoment valdes detta bort.

6.4.1 Transkribering

Databearbetningen i denna studie har bestått av att transkribera ordagrant, trots att denna bearbetningsmetod anses tidskrävande, i synnerhet vad gäller fokusgrupper, har beslutet tagits att inkludera all insamlade data för att säkerställa att viktiga passager inte utesluts. Denna transkriberingsmetod stödjer Wibeck (2010) i och med att man som forskare inte riskerar att förlora information som kan komma att bli viktig för studiens syfte.

6.4.2 Kvalitativ innehållsanalys

Efter att transkribering genomförts har analyseringen av data bearbetats genom kvalitativ innehållsanalys. Lundman & Hällgren-Graneheim (2017) skriver att denna metod för databearbetning är användbar på flera olika typer av texter och i olika nivåer vilket gör att den också är lämplig i ett flertal olika forskningsområden. Denna studie har en hermeneutisk utgångspunkt med referenser till Lundman & Hällgren-Graneheim (2017). Författarna menar att denna typ av infallsvinkel syftar till att nära forskningsdeltagarna och kan genom insamlade data och olika grader av tolkning finna betydelser. Eftersom studien är av kvalitativ karaktär är det också givet att den kvalitativa innehållsanalysen riktar sig mot erfarenhetskunskap.

Studiens induktiva aspekt medför att analysen av data sker på ett förutsättningslöst sätt, Lundman & Hällgren-Graneheim (2017) beskriver detta som att forskaren rör sig mellan teoretisk förståelse och insamlade data, således kan detta förtydligas med pendlingen mellan det konkreta och det abstrakta. I den kvalitativa innehållsanalysen är det viktigt att beakta att skillnader och likheter mellan de teman och kategorier som framställs, kan var antingen latent- eller manifest innehåll. Det manifesta innehållet, menar Lundman & Hällgren-Graneheim (2017), är det innehåll som är textnära och uppenbara i sin beskrivande form. Det latent innehåll handlar snarare om underliggande budskap, det vill säga meningar som uppfattas mellan raderna och är således inte tydligt utskrivna. I denna studie tas hänsyn till båda dessa innehåll. Analysprocessen har inneburit en balansgång mellan olika tolkningsgrader och abstraktionsnivåer. Lundman & Hällgren-Graneheim (2017) anser att det både tolkning abstraktion är nödvändigt för att resultatet skall bli djupare och meningsfullt. I analysen av

denna studies datamaterial har viss tolkning gjorts för att underlätta kategorisering, men inte så till den grad att det riskerar att äventyra studiens trovärdighet.

Vid analysprocessen användes några centrala begrepp som är vanligt förekommande vid kvalitativ innehållsanalys, det vill säga: meningsenhet, kondensering, kod, subkategori och kategori. Det förstnämnda begreppet beskriver delar av ett innehåll som går under samma område och således kan bilda ett fundament som går att urskilja med en låg grad av tolkning (Lundman & Hällgren-Graneheim, 2017). I denna studie kan detta bland annat handla om begränsningar och möjligheter vad gäller skapandet av delaktighet i skolan. Meningsenhet i detta fall handlar om meningsbärande enheter i texten, detta kan utgöras av ord, men också hela stycken som hör ihop i sitt sammanhang. Dessa meningsbärande enheter, menar Lundman & Hällgren-Graneheim (2017) utgör grunden för analysen. För att dessa enheter skall uppnå en önskvärd storlek kondenseras och abstraheras dem, detta innebär en process som ämnar att göra texten kortare utan att förlora det centrala innehållet. För att denna text sedan skall kunna tillhandahållas med koder behöver den abstraheras, detta innebär att innehållet görs logisk. Koden i sin tur är en form av etikettering som mycket kort beskriver innehållet, koden skall alltid kontrolleras mot de meningsbärande enheterna och den kondenserade texten för att säkerställa trovärdigheten. Flera koder utgör en kategori, koderna i en kategori skall vara nära besläktade och möjliga att skilja från andra koder/kategorier. Till sist kan teman skapas genom att sammanbinda latent innehåll av ett antal kategorier eller koder (Lundman & Hällgren-Graneheim, 2017).

Meningsbärande enhet	Kondensering	Kod	Subkategori	Kategori
Delaktigheten handlar ju om att man jobbar för att det är vårt, det är vår skola, och skolgård och hur ska vi vara rädda om den och göra den till en trevlig plats	Delaktigheten handlar om att vara rädd om vår skola och göra den till en trevlig plats	Skolan är vår gemenskap och gemensamma strävan	Att vilja vårda delaktigheten i gemenskapen	Omfamnande av gemenskapen
(...) men alltså utformningen måste ju någonstans baseras på deras intressen för att få, för att finna motivation och att de ska känna sig delaktiga	Utformningen måste baseras på deras intressen för att finna motivation och få dem känna delaktighet	Intressebaserad undervisning bidrar till motivation och delaktighet	Intressebaserad undervisning	Bidragandet i en levande vardagsprocess
Jag tänker man jobbar ju mycket med, speciellt också i de yngre åldrarna men just för att få ihop gruppen för att de ska bli trygga, känner man sig trygg så mår man ju bra.	Speciellt i de yngre åldrarna jobbar man för att få ihop gruppen, känner man sig trygg mår man bra	Att få ihop gruppen, trygghet skapar välmående.	Sammanhållning i gruppen	Främja trygghet

Figur 1 Exempel på analysprocess

6.5 Säkerställandet av kvalitet vid kvalitativa studier

Hällgren-Graneheim och Lundman (2004) nämner i sin text att inom den kvantitativa forskningen är begreppen validitet och reliabilitet centrala för att beskriva och säkerställa kvalitén på studien, vilket inom den kvalitativa ansatsen har sin motsvarighet i trovärdighet och giltighet. Trovärdighet, skriver Hällgren-Graneheim och Lundman (2004), inbegriper kriterierna giltighet, tillförlitlighet, delaktighet och överförbarhet. Giltigheten i detta fall beskriver om resultatet motsvarar studiens syfte och uppvisar de karaktäristika som var ämnat att beskrivas. Giltigheten är också beroende av strategierna som använts när val av deltagarna genomförts (Hällgren-Graneheim & Lundman, 2017), det är enligt författarna en förutsättning att ha deltagare som bedöms ha erfarenhet av det som ska studeras samt även är villiga att dela med sig av dessa praktiker. I denna studie har kriteriet för giltighet bearbetats genom ett noga utvalt urval av deltagare som skett genom expertishjälp från andra kunniga inom området, i detta fall Norrbottens kommuner och dess kontaktnät. Genom att också utforma en intervjuguide i samråd med handledare och kunniga inom Norrbottens kommuner har resultatet också svarat till studiens syfte. Hällgren- Graneheim & Lundman (2017) fortsätter med beskrivningen att kriteriet tillförlitlighet uppfylls om forskaren på ett omsorgsfullt sätt verifierar sina ställningstaganden genom hela forskningsprocessen. Analysarbetet har i denna studie

bearbetats samråd med behöriga handledare för att koder och kategoribenämningar skall uppnå stringens. Delaktigheten är en given faktor i datainsamlingsarbetet, men Hällgren-Graneheim & Lundman (2017) menar att det är viktigt att forskaren distanserar sig för att hitta mönster i datamaterialet. Vidare menar författarna att en intervjustudie aldrig kan betraktas som oberoende, men trots det är det intervjupersonernas röster som framförs. Det sista kriteriet för kvalitet vid kvalitativa studier är överförbarhet, detta kriterium skildrar om och i vilken utsträckning resultatet kan överföras i andra situationer eller grupper. I enlighet med Hällgren-Graneheim & Lundmans (2017) rekommendationer har denna studie givit en noggrann beskrivning av urval, deltagare, datainsamling och analys samt även eventuella omständigheter som är av betydelse för studiens resultat, för att kriteriet för överförbarhet skall uppnås.

Genom att även redogöra för intervjuarens förförståelse och personliga bakgrund och diskutera dessa hänseenden i relation till resultatet höjs studiens kvalitet i enlighet med de ovannämnda kriterierna. Detta är viktigt eftersom forskarens tidigare erfarenhetsvärld och åsikter kan ge resultatet riktningar som kanske inte uppkommit om denne inte haft förförståelse inom ämnet (Hällgren-Graneheim & Lundman, 2004).

6.6 Förförståelse

Författaren av denna studie har en bakgrund som grundskollärare F-3 och i skrivande stund som student på masternivå inom ämnet hälsovetenskap. Författaren har under sin studietid arbetat inom flera olika skolor men har inte haft någon tidigare kontakt med skolan där datainsamlingen genomförts vilket medförde att författaren heller inte hade någon tidigare relation med de informanter som deltog i studien. Författarens inblick i skolverksamheten anses studien inte ha påverkats nämnvärt av eftersom frågeställningar ämnar utforska erfarenheter, uppfattningar och tankar vilka är högst unika för individen. Det bör även tilläggas att viss erfarenhet inom skolverksamheten varit nödvändig för att datainsamlingen skulle ske på ett så bekvämt sätt som möjligt för deltagarna i studien.

6.7 Forskningsetiska principer

Vetenskapsrådet (2017) framlägger i sin text att forskning bär en viktig roll i samhället, denna angelägna position för således med sig ett särskilt ansvar mot både människor och djur som medverkar eller på annat sätt påverkas av forskningen. Denna studie följer Vetenskapsrådet (2017) rekommendationer för god forskningsed i syfte att bibehålla god kvalitet genom hela förfarandet. Vetenskapsrådet (2002) presenterar fyra huvudkrav inom forskningsetiken där de första av dessa kallas *informationskravet*, detta krav föreskriver att forskaren är förpliktad att för de berörda av den aktuella forskningen informera om dess syfte samt även vilka villkor som gäller för deras deltagande. I denna information skall det framgå att deltagandet skall vara frivilligt och att de har rätt att avbryta sitt deltagande. Informationskravet har i denna studie uppfyllts genom samtyckes- och informationsblanketten som delades ut i god tid innan fokusgruppintervjuerna ägde rum. I denna blankett framgick studiens syfte och uppkomst, information om det frivilliga deltagandet och slutligen upplysning i intervjuens estimerade längd

och plats (se bilaga 1) Det frivilliga deltagandet som framgick i samtyckes- och informationsblanketten berör även det andra kravet i följd; *samtyckeskravet*. Detta krav behandlar att deltagarna i en undersökning alltid har rätt att bestämma över sin medverkan. Vetenskapsrådet (2002) skriver att undersökningar med aktiv insats av deltagare alltid skall åtföljas med inhämtat samtycke. Det tredje kravet, *konfidentialitetskravet*, behandlar att alla uppgifter om forskningsdeltagarna skall hanteras med största möjliga konfidentialitet, vidare skall dessa personuppgifter förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem. I denna studie har kravet uppfyllts dels genom att forskningsdeltagarna fått information om hanteringen av deras personuppgifter, dels genom att all insamlade data förvarats på lösenordskyddade enheter utan uppkoppling till internet. Vidare har kravet om konfidentialitet uppfyllts genom deltagarnas oidentifiering genom hela forskningsprocessen. Det sista kravet är *nyttjandekravet* som redogör för att uppgifterna som samlats in under forskningsprocessen endast skall användas för studiens ändamål (Vetenskapsrådet, 2002). Kravet uppfylls genom att intervjuerna och dess efterföljande transkribering kommer att raderas efter att godkännande av uppsatsen verkställts.

7. Resultat

I detta avsnitt presenteras resultatet av den undersökning som genomförts. Presentationen utgår från den ordning forskningsfrågorna ställdes där var och en föreställs med varsin tabell med de kategorier och subkategorier som har urskilts genom den kvalitativa innehållsanalysen av datamaterialet. Vissa stärkande citat från datainsamlingen har även presenterats.

7.1 Skolpersonalens erfarenhet av delaktighetsskapande processer

Genom dataanalysen uppkom tre kategorier och sex subkategorier som beskriver skolpersonalens erfarenheter av delaktighetsskapande processer i hälsofrämjande skola. Kategorierna och subkategorierna presenteras nedan i tabellen och som underrubriker.

Kategorier	Subkategorier
Omfamnande av gemenskapen	Att vilja vårda delaktigheten i gemenskapen Känslan att vara en del av något större
Bidragandet i en levande vardagsprocess	Vardagliga beslutsfattande processer Intressebaserad undervisning
Empowerment genom formellt beslutsfattande	Övning i formella beslutsfattande processer Rådets inverkan

Figur 2 Skolpersonalens erfarenhet av delaktighetsskapande processer

7.1.1 Omfamnande av gemenskapen

Denna kategori belyser personalens erfarenhet av delaktighet som en social faktor, kategorin är uppdelad i två subkategorier som beskriver olika dimensioner av detta; *Att vilja vårda delaktigheten i gemenskapen* och *känslan att vara en del av något större*.

Att vilja vårda delaktigheten i gemenskapen

Resultatet visar att en aspekt av delaktigheten ligger i det ömsesidiga målet att vilja vårda delaktigheten genom att också ta hand om det gemensamma. Det handlar bland annat om skolmiljön men också om vikten av att vara en del i en grupp och vårda den gemenskapen. Respondenterna berättar exempelvis att en delaktighetsprocess är ett ständigt pågående arbete i gemenskapen, vilket exempelvis handlar om att se skolmiljön som ett gemensamt projekt eller att gemenskapen och relationerna är viktiga att vårda. Delaktigheten beskrivs således som en aktiv process som är grunden till en samsyn och en vilja att ta hand om relationerna vilket beskrivs i nedanstående citat.

”Delaktigheten handlar ju om att man jobbar för att det är vårt, det är vår skola, och skolgård och hur vi ska vara rädda om den och göra den till en trevlig plats.”

Det framkom att delaktigheten inte bara handlar om att få bestämma över lektionsinnehållet utan att det handlar om ett större perspektiv och att eleven bör känna att skolan är en plats för alla och att detta också inbegriper att varje elev är en pusselbit som är nödvändig och önskad.

”Jag tänker att man känner att man är del i en grupp. Jag tänker inte just att det är såhär, ja men, att eleverna bara får bestämma vad man ska göra på lektionerna utan mer att man känner att det här är mitt, vi delar på det här.”

Känslan att vara en del av något större

Respondenternas upplevelse beskriver att delaktigheten kan betraktas som att vara en del av ett större sammanhang. Det handlar således inte bara om möjligheten till beslutsfattande utan att eleven är välkommen in i ett sammanhang som hen också är en del av. Respondenterna menar att det hälsofrämjande arbetet ur ett delaktighetsperspektiv innefattar alla aktörer inom skolan där inte endast elever och pedagoger är inräknade utan även allt ifrån exempelvis lokalvårdare, matsalspersonal till elevhälsa och rektorer. Citaten nedan är ett av flera citat som till sist kom att bli denna subkategori.

”Men det är ju allt från matsalspersonal, lokalvård men alla pedagoger på skolan ingår ju i det arbetet, kuratorer skolsköterskor. Så det finns ju som med på alla, i alla planer, sen är ju det väldigt brett det här med hälsofrämjande delaktighets arbetet så det går ju in i massa olika bitar.”

Att delge och uppmärksamma varje persons unika roll inom skolan genom att exempelvis bjuda in fler vuxna än lärarna i undervisningssituationer, skapar en kultur i vilket eleverna inser sitt eget värde i skolans sammanhang.

7.1.2 Bidragandet i en levande vardagsprocess

Denna kategori beskriver skolpersonalens erfarenheter om att delaktighetsprocesserna är en naturlig del i skolvardagen. Kategorin är uppdelad i två subkategorier som beskriver två olika nyanser av denna erfarenhet. Dels om beslutsfattande processer i skolvardagen, dels om att delaktigheten i en intressebaserad undervisning.

Intressebaserad undervisning

Delaktigheten blir synlig i de dagliga procedurer som pågår i skolverksamheten detta kan exempelvis handla om att mer informella beslutsfattande processer som spontana omröstningar i ett samtal eller för att besluta hur ett ämne skall bearbetas. Det sistnämnda beskrivs som subkategorin *intressebaserad undervisning*.

Respondenterna menar att detta kan handla om ta vara på den flexibilitet som läraryrket erbjuder, vilket kan handla om att ta vara på de intressen och tankar som eleverna framför. En intervjuperson beskrev det som: *"(...) men alltså utformningen måste ju någonstans baseras på deras intressen för att få, för att finna motivation och att de ska känna sig delaktiga."* Förutom att undervisningen skall baseras på deras intressen talade även intervjupersonerna om att den innan nämnda flexibiliteten inom läraryrket är till god hjälp för att främja delaktighet. Bland annat kunde detta handla om att kunna styra om undervisningen till något som passar just då, som dagen för intervjutillfället där snön fallit och personalen berättade att de tagit tillfället i akt och tillbringat stora delar av lektionerna ute – enligt elevernas önskemål. Respondenterna talade även om läroplanen som ett relativt tolkningsbart dokument vilket kan underlätta när undervisningen formas efter eleverna. En respondent berättar om att ett helt temaområde utvecklats genom en elevs tankar kring Chernobyl, vilket vidare visar på att delaktigheten främjas genom läraren som möjliggörare och vilja till flexibilitet: *"Ja vi bestämde ju en ny lektion nästa pass som jag egentligen inte hade tänkt, det är en i klassen som är otroligt intresserad av Chernobyl, för vi började prata om kärnkraftverk, och jag bara: men hur många är det som, skulle ni vilja grotta ner er lite mer? Och alla bara: upp med handen, så jag bara okej, nu måste jag hitta på nya lektioner typ *skrattar*"*

Vardagliga beslutsfattande processer

Skolpersonalen delger att för att få eleverna att bli delaktiga aktörer i skolverksamheten sker kontinuerliga processer för att fatta beslut, något som sker i skolvardagen och då på en mer informell nivå. Detta handlar om omröstningar eller samtal huruvida ett kunskapsområde skall behandlas. Förutom att delaktigheten behandlas vad gäller undervisningsområde delger respondenterna att dessa beslutsfattande processer även används i vardagliga situationer där ett beslut behöver tas, eller när förslag framkommer som öppet kan diskuteras i klassen eller det sammanhang det berör. Denna typ av process menar respondenterna har effekt på elevernas

känsla av delaktighet, där de beskriver att uppmärksammandet av ett förslag eller en idé bidrar till elevernas uppfattning om sig själva som bidragande deltagare i skolan. En respondent beskriver en skildring av en vardaglig situation i skolan där en särskild elev uppmärksammades och blev anledning för en beslutsfattande process, och där läraren uppfattade dess positiva effekter för eleven.

"(...) då var det en av mina elever som bara "kan vi inte ha den här lådan med lånekorten i hallen så vi kan komma på mitt på rasten att det här behöver vi" och då sa ju jag inför hela klassen att den här eleven hade en jättebra idé, vad tycker ni andra om det? Ja, men det höll dom ju med om och då kände jag det som att alla fick vara med och bestämma och jag fick även lyfta en elev som jag kanske inte lyfter alltid och då tror jag att den här eleven kände sig väldigt delaktig i det här."

7.1.3 Empowerment genom formellt beslutsfattande

Denna kategori beskriver de formella processer av delaktighet som skolan erbjuder. Formaliteten i detta fall beskriver de beslutsfattande processer som sker i form av möten och råd som följer en viss struktur och som också speglar de beslutsfattande organ som finns i vårt demokratiska samhälle idag. Kategorin är uppdelad i två subkategorier: *Övning i formella beslutsfattande processer* och *Rådens inverkan*

Övning i formella beslutsfattande processer

Resultatet visar att demokratiska förlopp i form av klassråd, elevråd och fritidsråd alla lyfter viktiga kunskaper om hur vårt demokratiska samhälle fungerar utanför skolans väggar. Skolpersonalen menar att kunskapen inom detta område är av vikt för att eleven skall fungera som en medskapande samhällsmedborgare samtidigt som de menar att delaktighet i denna form inte bara skapar möjligheter för framtiden utan också att det bidrar till välbefinnande på kort sikt. Vidare uttrycker skolpersonalen att skolan är en organisation där åsikter, önsningar och tankar skall bli hörda. Detta kan ske bland annat genom att elevråden kommer ut i klassrummet för sedan vidareförmedla det som uppkommit under besöket, förmedlingen skall sedan gå vidare till högre instans där rektor bär en nyckelroll i beslutstagandet.

Rådens inverkan

Den sista subkategorin inom detta område beskriver respondenternas erfarenheter om vilken inverkan klassråd, elevråd eller fritidsråd har på elevernas välbefinnande. Informanterna delger att delaktighetsprocessen ser olika ut mellan åldrarna men att det är lika viktigt för alla att kunna delta. Exempelvis kan deltagandet i röstningar eller förslagsgivning bli anpassade för att även elever som inte hunnit så långt i läs- och skrivinläring också skall kunna delta. Anpassningarna i dessa fall handlar om att det skall vara möjligt att rita sina förslag eller framföra dem på ett sätt som känns bekvämt för eleven. Kontentan av denna subkategori beskriver respondenternas erfarenhet om den goda effekt som framkommer när anpassningar inom de formella beslutsfattande processerna sker, och att informanterna säger sig uppleva positiva konsekvenser när varje elevs röst blir hörd.

7.2 Skolpersonalens tankar om hur delaktighet kan främjas

I den andra frågeställningen undersöktes skolpersonalens tankar om hur delaktighet kan främjas inom ramen för skolverksamheten. I denna kategori urskildes två kategorier varav båda dessa sedan delades upp i tre respektive två subkategorier. Den första kategorin namngavs *Främja trygghet* eftersom essensen handlade om att detta upplevdes vara ett fundament i arbetet med delaktighet, men som också uppgavs vara ett pågående arbete som ständigt kräver tid, anpassning och uppmärksamhet. Den andra kategorin *Allt börjar med uppskattning* beskriver respondenternas tankar om att delaktighetsarbetet främjas om varje elev uppmärksammas som enskilda individer för att sedan ges möjlighet att vara en del i en grupp och ett sammanhang.

Kategorier	Subkategorier
Främja trygghet	Personalsamverkan Att bli sedd av vuxna Sammanhållning i gruppen
Allt börjar med uppskattning	Att kunna påverka Ett uppskattande arbetssätt

Figur 3 Skolpersonalens tankar om hur delaktighet kan främjas

7.2.1 Främja trygghet

Denna kategori beskriver respondenternas tankar om att delaktigheten framför allt främjas genom att göra ett grundläggande arbete för trygghet i flera olika nivåer inom skolverksamheten. Detta handlar bland annat om att skapa goda förutsättningar för varje elevs känsla av trygghet inom sin lärgrupp men också mellan personal och elever. Vidare menar respondenterna att det också är viktigt att tryggheten inom personalgruppen också påtalas eftersom oroligheter inom och bland lärare också kan återspegla sig i verksamheten.

Personalsamverkan

Denna subkategori beskriver den dimension av trygghet som behandlar vikten av att personalgruppen samverkar och också överskrider gränserna för de olika stadierna i detta samarbete. Respondenterna framförde en enhetlig vilja att samarbeta mer, detta menar dem främjar delaktigheten inom personalgruppen vilket också medför att helhetsperspektivet gällande delaktigheten förbättras. Att personalen har en sammanhållning och gemensamma mål bidrar också till att eleverna vill sträva mot samma visioner. Samarbetet i personalgruppen kan också tillföra nya idéer och tankar inom delaktighet och hälsofrämjande arbete som annars kanske inte skulle ha nått hela lärarkåren. Respondenterna berättar om att samarbetet i hela lärarkåren också medför en medvetenhet om vad som pågår i hela skolan, vilket kan bidra till att fler delaktighetsprocesser kan äga rum. Detta kan exempelvis handla om fler möjligheter för åldersöverskridande temarbeten som kan baseras på elevernas intressen.

”Men sen tycker jag det är viktigt att vi har delaktigheten mellan kollegorna också och få mer samverkanstid för då blir det ju bättre med elevernas delaktighet också.”

I kombination med att respondenterna beskriver att en trygg och delaktighetsskapande personalgrupp också bidrar till att dessa processer förbättras för eleverna, menar de att samverkan inom personalgruppen även förtydligar gemensamma mål och därmed förbättrar den relationella metodiken. Respondenterna menar att möjligheten att kunna diskutera utformningen av undervisning med hänsyn till de rådande sociala omständigheterna också främjar ett delaktighetsperspektiv.

”Men det har ju med det här relationella att göra att dom känner att personalen gör samma sak och drar åt samma håll, så det blir delaktighet inom den totala gruppen.”

Att bli sedd av vuxna

Respondenterna berättar om att delaktigheten kan förbättras genom det kontinuerliga arbetet att uppmärksamma varje elev. Detta menar personalen inte är ett lätt arbete men som visar positiva effekter på elevens deltagande. Kärnan i subkategorin *att bli sedd av vuxna* delger intervjupersonernas tankar om bemötandet av eleven som den vuxna i sammanhanget ger, det underströks att det är av vikt att eleven inte bara blir sedd av sin absoluta närhet utan också uppmärksammas av fler än exempelvis klassläraren.

Bland annat talar respondenterna om att det är samverkan mellan olika stadier och fritids som möjliggör att personalen lär känna fler elever de som ingår i den egna årskursen, och de menar att detta bidrar till att både personal och elev blir mer trygga i sin tillvaro. Denna trygghet, menar skolpersonalen, bidrar till att delaktigheten förbättras ur ett hälsofrämjande perspektiv då tankar, åsikter och idéer lättare kommer till ytan och därmed också framförs utan osäkerhet.

Sammanhållning i gruppen

Den sista subkategorin inom detta område beskriver att sammanhållningen inom elevgruppen är viktig att arbeta med för att kunna genomföra olika delaktighetsprocesser. Respondenterna talar mycket för tryggheten i gruppen som en stor del i det hälsofrämjande arbetet, vidare menar dem att tryggheten inom elevgruppen inte bara bidrar till ett generellt välmående utan också till att eleverna får mod till sig att utöva delaktighetsprocesser både med och utan personalens hjälp.

”Jag tänker man jobbar ju mycket med, speciellt också i de yngre åldrarna men just för att få ihop gruppen för att de ska bli trygga, känner man sig trygg så mår man ju bra.”

Personalen berättar om elevernas vilja till delaktighet och även önskningar om att få vara en del av sammanhanget. Dessa viljor och önskningar blir lättare att uppfylla om elevgruppen är trygga med varandra, detta kan bland annat åstadkommas genom att framarbete rutiner som fungerar enligt gruppens sociala faktorer. Respondenterna menar att sammanhållningen i

gruppen inte bara handlar om att eleverna är trygga med varandra utan också är villiga och motiverade att arbeta med personalen för gemensamt uppsatta mål.

”alltså dom vill som vara den som är i fokus och dom vill ju vara delaktiga och få bestämma, men det är ju också en sak som fungerar mycket bättre när, när barnen mår bra och är trygga med varandra och att då har skapat bra rutiner för att för att de ska kunna bli delaktiga för att få med allihop, det är viktigt.”

7.2.2 Allt börjar med uppskattning

Denna kategori beskriver respondenternas tankar om att delaktighet förbättras genom elevens möjligheter till att påverka sin situation med hänseende främst till undervisningen och den generella skolmiljön. Dessa aspekter beskrivs utifrån de två första subkategorin *Att kunna påverka*. Den andra subkategorin *Ett uppskattande arbetssätt* delger respondenternas tankar om att delaktigheten främjas med hjälp av uppskattning på flera nivåer.

Att kunna påverka

Skolpersonalen delger att elevernas känsla av delaktighet förbättras när de kan påverka sin miljö och därmed sin undervisning. Individualiseringen är viktig, med detta menas att varje elev bär på unika behov som bör tillgodoses. Respondenterna talar om att utredning av diagnoser kan vara ett hjälpmedel för att öka elevens delaktighet genom att hen får adekvata verktyg som främjar deltagandet i undervisningen. En annan dimension av detta lyfter även att elever utan specifik diagnos också skall uppmärksammas för sina unika behövligheter. Detta kan exempelvis handla om att man känner sig trygg i och har möjlighet till att anpassa sig till sina behov, bland annat kan detta handla om att få undervisningsstöd eller möjlighet att byta studiemiljö.

” (...) när man har klassråd och sånt att dom får upp det dom känner att dom vill... ibland om det är någon gång dom känner att nu känner jag att jag behöver extra lugn och ro så kan man fråga: Kan jag få sitta i studiehallen och sitta med datorn och jobba där ett tag? Ja men lite såna saker.”

Det framkommer att klass- elevråd och fritidsråd är viktiga komponenter för att den allmänna delaktigheten bland eleverna skall bli bättre. Respondenterna menar därmed att delaktighetsprocesser som dessa råd expanderar delaktighet till alla elever på skolan. Ett ytterligare perspektiv på elevens möjlighet att påverka sin situation hänger enligt Respondenterna mycket ihop med att lärmiljöerna skall vara tillgängliga för alla elever oavsett diagnos, rörelsehinder eller andra typer av behov. För att delaktigheten skall förbättras och främjas menar även respondenterna att det är viktigt att eleverna blir hörda och att de framför allt också ser resultatet av att höja sin röst. I detta fall handlar detta om att när eleven uppmärksammar en otillgänglig undervisning så skall det också ske anpassningar som förbättrar detta.

”Det hänger ju ihop lite med det här med tillgängliga lärmiljöer, om man inte anpassar så kan man ju inte ta del av delaktighet. När jag hör delaktighet tänker jag på att man har möjlighet att påverka sin egen situation. Om man som elev inte känner att det funkar under dom formerna man arbetar så ska man kunna säga till och kunna påverka sin situation, och det skall också göras anpassningar för att det ska funka, och hur dom här anpassningarna ser ut är ju jätteolika, men just det här att man har möjlighet att påverka sin situation, så tänker jag lite kring delaktighet...”

Ett uppskattande arbetssätt

Den sista subkategorin beskriver att delaktigheten främjas genom att uppmärksamma de faktorer som är välfungerande för eleven. Respondenterna beskriver att elever som är i svårigheter ibland uppmärksammas på ett negativt sätt fler gånger än på ett positivt. Informanterna menar att det i dessa fall är viktigt att arbeta på ett uppskattande sätt och vara lyhörd för elevens goda egenskaper. Lyhördheten kan handla om att läraren tar vara dessa egenskaper genom att eleven också får känna sig behövd i sammanhanget. Oftast sker dessa situationer i ett vardagligt sammanhang och kanske inte till synes verkar vara av särskild betydelse, personalen menar dock att dessa situationer har stor inverkan på elevens känsla av sammanhang och medför på detta sätt ett välmående.

”Det är viktigt att de här eleverna som hörs på fel sätt, (...) måste man lyfta dom i andra sammanhang, dom behöver synas på delaktighetsaker som känns bra för dom och där kan man ju bryta situationer, om dom exempelvis är på väg att spinna iväg och hitta på nåt så kan man liksom ”kan du hjälpa till här”, och så tackar man för det och då är det som att ja då fick dom göra nåt bra istället för att dom spann iväg på fel saker.”

Respondenterna talar om att det uppskattande arbetssättet även kan implementeras inom personalgruppen för att stärka både trygghet och gemenskap. Det handlar bland annat om att lyfta vad som fungerar inom organisationen, och följaktligen använda dessa styrkor för att förändra det som behöver förbättras.

8. Diskussion

Detta avsnitt är uppdelat i metod- respektive resultatdiskussion. Metoddiskussionen syftar till att bland annat presentera studiens kvalitet och även ge utrymme för diskussionen om förändringar som skulle gjort upplägget bättre. Resultatdiskussionen fokuserar på de huvudresultat som framkommit och diskuterar dessa i relation till tidigare forskning och litteratur samt även hur dessa kan förstås utifrån de folkhälsovetenskapliga teorierna KASAM, empowerment och delaktighetsstegen.

8.1 Metoddiskussion

Syftet till studien utformades dels utifrån eget intresse för hur hälsa hos skolbarn kan förbättras, dels genom samråd med Norrbottens kommuner om vilka områden som var viktiga att undersöka. Som ett första utkast var mina frågeställningar riktade till skolbarnen. Detta hade inneburit att dessa fokusgruppsamtal hade genomförts med barn vilket vore önskvärt efter att ha läst tidigare forsknings som tyder på att barnens perspektiv ofta hamnar i skymundan. Men på grund av att intervjuer med barn hade inneburit hantering av känsliga personuppgifter var studien tvungen att ta en annan riktning, där valet att intervjua skolpersonal var närmast originalidén om att ändå fånga kärnan i att elevens hälsa skulle stå i fokus.

Fokusgrupper valdes som passande datainsamlingsmetod med grund i Wibecks (2010) rekommendationer att fokusgruppen är passande i tillfällen där respondenternas erfarenheter, tankar och upplevelser är i fokus. Med anledning av att respondenterna själva kan framföra information som kan vara av värde till studien ansågs också denna metod gynna studien. Den semistrukturerade intervjuguiden som utformats innan och efter pilotintervjuerna kan verka som ett stöd i fokusgruppsamtalen utan att begränsa respondenternas svar. Valet av datainsamlingsmetod har varit adekvat för att besvara studiens frågeställningar, men det bör klarläggas att processen inte varit enkel. Svårigheterna har bland annat bestått av säkerställandet av att varje respondents skall få möjlighet att komma till tals, samt att behålla fokus inom ämnet. Strävan efter ett jämlikt talutrymme har skett genom att systematiskt ställa frågor riktade till olika personer för att sedan släppa ämnet fritt inom gruppen.

Som i alla studier finns viktiga aspekter att framföra när diskussionen i val av metod genomförs. Detta motiveras också av Polit och Beck (2008) där författarna menar att kvaliteten i studien höjs om forskaren ifrågasätter och begrundar sina val i datainsamlingen.

Denna studie har bland annat utgått från Graneheim och Lundmans (2004) kriterier för trovärdighet, och följer således också författarnas argument för vikten att ifrågasätta och diskutera studiens förfarande. Författaren till denna studie bär en viss förförståelse inom det undersökta ämnet, som utbildad grundskollärare, vilket kan ha påverkat studiens resultat. Graneheim och Lundman (2004) skriver att i alla kvalitativa studier där intervjuer använts som datainsamlingsmetod har en viss grad av forskarens personliga tolkning av situationen, vilka ofta grundas i forskarens intressen eller förkunskaper. Detta kan också vara fallet i denna studie vilket kan betraktas som en svaghet i studiens kvalitet.

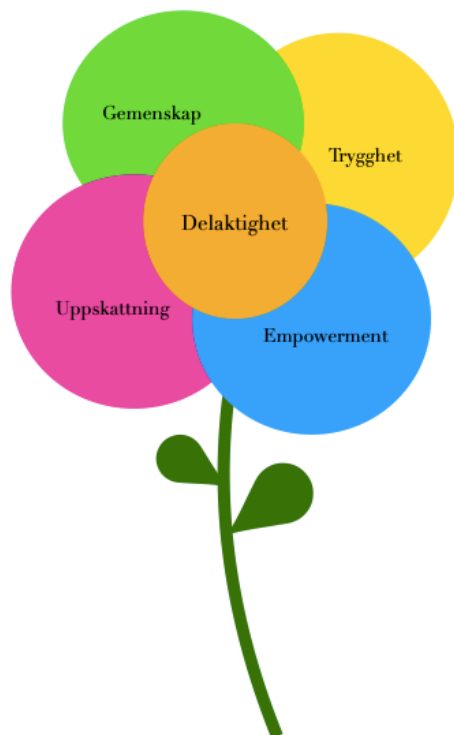
Valet av den kvalitativa ansatsen föll sig naturlig med tanke på forskningsfrågornas utformning, detta har möjliggjort att få djupgående och mer detaljerade svar som anspelar på studiens syfte. Det strategiska urvalet har motiverats som nödvändigt i förhållande till studiens område där endast skolans personal var av intresse. För att uppnå en viss distans mellan forskare och datainsamlingsområde valdes dock att genom Norrbottens Kommuner få kontakt med en skola som tidigare varit okänd för forskaren, således hade respondent och forskare ingen tidigare relation som kunde påverka insamlade data. Det kan dock vara av vikt att belysa att de pilotintervjuer som genomfördes innan det huvudsakliga fokusgruppsamtalet utfördes med en

rektor och förskollärare som tidigare varit känd för forskaren, detta kan följaktligen ha påverkat intervjuguidens utformning. Pilotintervjuerna i sig kan dock betraktas som stärkande för studiens validitet eftersom det under dessa forskaren kan få syn på frågor som bör omformuleras eller förtydligas för att frågeställningarna skall kunna besvaras på bästa sätt. Urvalet i studien var på grund av sitt omfång tvingat att begränsas till en och samma skola, detta påverkar studiens överförbarhet, det hade varit önskvärt med fler fokusgruppsamtal på en annan skola för att uppnå lite mer variation.

Transkribering och analysarbete har genomförts av författaren själv men till viss del även i dialog med handledare. Samarbetet har varit till stor hjälp i syfte att uppnå en djupare analys av datamaterialet vilket kanske kunde ha förbättrats ännu mer om detta analysarbete skett tillsammans med fler. En annan aspekt som kan vara viktig att lyfta i detta sammanhang är att det kanske hade kunnat gå att slå samman en del kategorier genom att analysera dem på metanivå. Studier i denna storlek kan ofta ha färre kategorier och subkategorier än vad som uppkom i denna studie, att komprimera kategorierna hade kunnat göra arbetet lite mer lättöverskådligt. Det kan dock anses vara en styrka att analysen genomförts av en och samma person då detta minskar risken för att feltolkningar skett samt att resultatet på så sätt blir mer textnära och trovärdigt respondenternas delgivande. Trots att analysarbetet varit ett ensamarbete anses inte att någon data blivit försummad, analysarbetet har i sin helhet fungerat på ett önskvärt sätt.

8.2 Resultatdiskussion

Resultatdiskussionen utgår ifrån en egen modell som har valts att kallas delaktighetsblomman vilket utifrån resultatet syftar till att djupare beskriva och diskutera kring kärnan i datamaterialet. Delaktighetsblomman beskriver fyra områden i vilket representerar det sammanfattade resultatet i relation till tidigare forskning. Dessa områden är: *gemenskap*, *uppskattning*, *trygghet*, och *empowerment*.

Figur 4 Delaktighetsblomman - en modell för att diskutera resultatet

8.2.1 Gemenskap

Resultatet visade som ett genomgående tema att det var av störst vikt att alla inblandade inom skolans värld kände en gemenskap och även en förenad strävan till de mål och område som är relevanta för just den skolan. Det latenta budskapet i den första frågeställningen som undersökte personalens erfarenheter om delaktighetskapande processer visade att skolans alla aktörer bar unika och viktiga roller för gemensamma mål. Denna uppfattning går i likhet med Antonovskys teori KASAM (Antonovsky, 1987) och särskilt delen om *meningsfullhet*, en av de tre komponenterna som definierar teorin. Meningsfullheten inom KASAM är att det i grunden handlar om en motiveringsaspekt. Resultatet visar att inom gemenskapen är delaktighet och medbestämmande ett grundläggande fundament för generellt välbefinnande.

Resultatet visar att eleverna och personalen bör uppleva en gemensam vinning i att arbeta tillsammans som ett team, vilket i hög grad stämmer in på teorin om KASAM. Det fanns enligt personalens erfarenheter om att skolans olika aktörer inte bara upplevde kunskapsmässig vinning i att vara delaktiga inom skolans olika delar utan att det också fanns en känslomässig fördel. Denna förståelse innebar att eleverna i likhet med KASAM-teorin också upplevde det värt att visa engagemang trots att svårigheter uppkommer eftersom det resulterade i en känsla att vara en del av något större (Nilsson, 2002). Personalens erfarenheter om delaktighetsprocesser för hälsa i skolan präglades således av gemenskapen inom skolan, men det framkom även att detta var ett utvecklingsområde.

I den andra frågeställningen där skolpersonalens tankar om hur delaktighet kan främjas framkom delgivningar om att gemensamheten inom personalgruppen var avgörande för att den generella delaktigheten i skolan skulle fungera. Resultatet visade bland annat viljan att det behövs avsättas mer tid till samhörighet inom den totala personalgruppen med tyngdpunkt på att samarbeten mellan årskurserna var behövligt. Detta resultat kan relateras till Johnson och Johnson (1987) som är två av instiftarna för teorin om kollegialt lärande, vilket ses som en viktig del inom utbildningsväsendet. Författarna uttrycker att det kooperativa lärandet binds samman av att lärargruppen strävar mot gemensamma mål och där meriter och framgångar kopplas samman med gruppen, detta till skillnad mot en individualiserad struktur där lärarna arbetar ensamma och där resultaten endast baseras på den enskilda lärarens prestationer. Trots artikelns ålder är den fortfarande högaktuell går den i linje med resultatet och skrivningar på Skolverket där det kollegiala lärandet är dagsaktuellt (Skolverket, 2019).

8.2.2 Uppskattning

Den underbyggande budskapet med att allt börjar med uppskattning beskriver personalens tankar om att uppskattning är ett fundament för välmående, det handlar således dels om att se till individens behov, dels om att ha möjlighet att påverka. Bergmark och Kostenius (2013) beskrivningar om uppskattning som stärkande för både självkänsla och hälsa går i linje med personalens erfarenheter om ämnet samt deras tankar om hur arbetet med delaktighet kan förbättras. Uppskattningen diskuteras av personalen inte bara som en känsla utan också som ett verktyg för skolutveckling vilket Bergmark och Kostenius (2013) också beskriver.

Vidare skriver Bergmark och Kostenius (2013) att det uppskattande förhållningssättet bygger på principen om alla människors lika värde. Skolpersonalens delgivningar visar på deras medvetenhet om de aktuella styrdokumenterna vilka också togs upp vid ett antal gånger under intervjutillfället. I bakgrundsavsnittet framlades Agenda 2030 och dess målområden samt även barnkonventionen. Dessa uttalades inte specifikt under intervjutillfället men kunde utläsas som latent innehåll i deras tankar om hur delaktighet för hälsa kan främjas. Målområde 4 i Agenda 2030 stämmer överens med respondenternas tankar om förbättringsarbetet i och med sina skrivningar om den inkluderande utbildningen som en mänsklig rättighet (*Agenda 2030 | Mål 4 | God utbildning för alla*, 2020). Det uppskattande förhållningssättet finns också att utläsas i respondenternas tankar om att uppmärksamma eleverna och ge dem möjlighet till påverkan, detta går i linje med barnkonventionens artikel 12 som understryker barns rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade (Skolverket, 2020a).

Ett uppskattande arbetssätt är inte nytt inom hälsovetenskapen. Appreciative inquiry (AI) är en filosofi inom hälsovetenskap som bygger på att förändra organisationer och sammanhang genom att frångå det traditionella problembaserade synsättet till att i stället uppskatta styrkor genom bekräftelse och positiv dialog för att göra en förändring till det bättre (Trajkovski et al. 2013). Det är alltså en vanlig utgångspunkt att först identifiera problemen när ett förändringsarbete behöver ske (Cooperrider & Whitney, 2005), vilket också kan gälla skolverksamheten. Enligt Kostenius & Bergmark (2016) är AI fundamentalt för att främja hälsa

inom skolverksamheten, men det finns lite forskning inom detta område vilket skulle göra det intressant att undersöka vidare inom ramen för folkhälsa.

Avslutningsvis kan området uppskattning grundade ur respondenternas svar betraktas som ett övergripande fenomen som bäst beskrivs ur Bergmark och Kostenius (2013, s.70) ” Uppskattning innebär att uppmärksamma det bästa hos andra och världen vi lever i, att upptäcka faktorer som ger liv, hälsa och framgång samt bejaka styrkor, goda erfarenheter, tillgångar och möjligheter.”.

8.2.3 Trygghet

Trygghetsaspekten har varit ett genomgående område inom den totala data som samlats in under denna studie. Tryggheten har stått i centrum både när respondenterna har diskuterat sina erfarenheter utifrån ett delaktighetsperspektiv och när samtalet har övergått i att resonera kring förbättringsområden i syfte att främja hälsa och delaktighet. Tidigare i diskussionsavsnittet framlades att området *gemenskap* vilket är snarlikt detta område, trots det är det viktigt att belysa tryggheten under en egen rubrik då begreppet användes frekvent under hela datainsamlingen. Tryggheten lyftes i flera olika perspektiv och även i på flera olika nivåer. Kadesjö (2001) menar att det läggs större fokus i förskolan på att få barn att fungera tillsammans som grupp i syfte att öka känslan av trygghet, men att detta fokus sedan kan avta i skollåldern, författaren understryker att detta innebär negativa konsekvenser för eleverna eftersom det är lika behövligt med en etablerad trygghet även för äldre barn. Ser vi till Kadesjös (2001) skrivningar i relation till det som framkommit respondenternas framläggning skapas en positiv slutsats om skolpersonalens medvetenhet om att trygghet bör genomsyra hela skolväsendet, det vill säga att arbetet med att skapa en trygg lärmiljö inte slutar i de tidiga åren. Vad som dock blir tydligt är att personalen önskar med samverka inom personalgruppen eftersom de anser att detta förbättrar tryggheten inom hela skolverksamheten.

Bergmark och Kostenius (2013) lyfter att det finns några viktiga komponenter som belyser under vilka premisser lärare kan växa i sin roll. Dessa komponenter sträcker sig över individ-, grupp- och organisationsnivå. På organisationsnivå klarlägger författarna ett uttryck som använts tidigare i denna studie: Alla i samma båt. Detta uttryck definierar att skolan kan betraktas som en stor båt, i vilket det behövs en kapten. En god kapten, eller med andra ord, en god skolledning är ett framgångsrecept för att skapa delaktighet och en positiv arbetsmiljö. Den goda arbetsmiljön präglas av en trygghet i gemenskapen som gör egenmakten möjlig. På gruppnivå handlar trygghetsarbetet bland annat om vardagliga situationer där ett uppskattande förhållningssätt/appreciation inquiry (Cooperrider & Whitney, 2005), kan utövas. Detta kan handla om att uppmärksamma varandras styrkor och kvaliteter eller att hjälpa och stötta varandra i arbetet. På individnivå handlar detta om att läraren själv känner att hen kan ta ansvar för att ro denna bildliga båt framåt (Bergmark och Kostenius, 2013). Tryggheten kan i denna studie beskrivas som ett levande och närvarande fenomen som kräver underhåll, det blir tydligt att respondenterna menar att tryggheten börjar inifrån personalgruppen för den skall ha potential att uppfylla hela skolverksamheten. Trygghet som en nyckelkomponent för hälsa är också styrkt

av forskningen, Porter et al. (2021) bekräftar att elevers känsla av trygghet är en kombination av delaktighet och goda relationer med både lärare och andra elever.

8.2.4 Empowerment

Det sista området inom modellen delaktighetsblomman namngavs *empowerment*. Detta begrepp presenterades i bakgrundsavsnittet genom bland annat tre komponenter: makt, kontroll och självkänsla (Forsberg och Starrin, 1997). Empowerment som begrepp nämndes inte i någon av fokusgruppsamtalen. Men genom respondenternas framläggande och egna reflektioner kunde ett tydligt empowerment-perspektiv skönjas. Förutom att lärarna talade om tilltro och egenmakt som en process för dem själva i sina roller som pedagoger så framlades även hur detta kan relateras i förhållande till eleverna. En av kategorierna som urskildes under datainsamlingen till den första frågeställningen döptes till *empowerment genom formellt beslutsfattande*, detta betyder inte att empowerment som fenomen inte har åskådliggjorts inom de andra kategorierna. Kategorin handlar snarare om en mer renodlad form av empowerment eftersom den handlar om formella beslutsprocesser. Resultatet visar främst elevernas känsla av egenmakt och möjlighet till förändring samt initiativtagandet när de får delta i exempelvis klass- och elevråd.

Det är intressant att tala om empowerment inom skolans väsen i förhållande till den innan nämnda delaktighetsstegen och dess åtta nivåer (Hart, 1997), detta eftersom stegen är ett konkret verktyg för att se vilken form av delaktighet eleverna har möjlighet till. Resultatet visar att råden eller andra typer av beslutsfattande möten är initierat av de vuxna. Detta framläggande går i linje med steg 6 i delaktighetsstegen som beskriver att den rådande skolmiljön präglas av att delaktigheten genom beslutsfattning sker genom de vuxna. Detta bör dock inte betraktas som en negativ aspekt att respondenternas framläggande inte kan parallelliseras med steg åtta i delaktighetsstegen, vilket beskrivs att uppnås genom beslutsfattande initierat av barn. Detta eftersom Hart (1997) lägger tyngdpunkt vid att formen av delaktighet helt och hållet bör grundas i barnets ålder och mognad, vilket skolpersonalen själva är experter inom. Avslutningsvis är det intressant att lyfta att empowerment och delaktighet är en av sju grundläggande byggstenar för hälsofrämjande arbete enligt WHO (1998), vilket också lyfts i Kostenius och Nyström (2021). Detta för tankarna till att empowerment som begrepp bör lyftas mer inom skolans väsen för att lyfta dessa essentiella delar som alla har som gemensamhet att främja generell hälsa.

9. Slutsats

Den svenska skolan är en fantastisk plattform för att möta alla barn oavsett bakgrund och ålder, här finns möjlighet att hjälpa barn att skapa en ljus framtid för sig själva. Vi har redan idag ett välfungerande skolsystem vilket inte minst blivit tydligt genom denna studies forskningsdeltagare där personalen visar på stort engagemang, ansvar och välvilja gentemot sitt arbete. Vad som dock är viktigt att poängtera är att vi står nya stora utmaningar inom det hälsofrämjande arbetet i skolan, dessa utmaningar handlar bland annat om den stora ökning i psykisk ohälsa som vi ser hos barn och unga idag (Wagenius, 2019). Det är således av stor vikt att det hälsofrämjande arbetet blir tydligare i, bland annat, styrdokumentet för att göra det enklare för lärare att sätta fokus på just välbefinnande. I och med detta finns övertygelsen i att skolprestationerna blir bättre vilket möjliggör fler vägar i livet. Att bli hörd och sedd är ett grundläggande fundament för att hälsa skall infinna sig och det är genom delaktigheten individen växer och uppnår sin fulla potential. Genom denna studie kan slutsatsen dras att delaktighet är ett levande fenomen som kontinuerligt bör underhållas och även förtydligas, skolpersonalen i denna studie hade mycket kunskap inom ämnet och jag tror att deras kunskap kan omsättas och förädlas om det sätts mer fokus på vilka verktyg som finns för detta förändringsarbete. Innan nämndes teorin om appreciative inquiry (Cooperrider & Whitney, 2005), detta är högst relevant inom hälsovetenskapen där alla innan nämnda komponenter ingår (uppskattning, gemenskap, empowerment och trygghet). Kanske kan detta uppskattande förhållningssätt vara en del i steget att omfamna delaktighetens roll som en stark faktor i det hälsofrämjande arbetet både inom skolan och ute i samhället.

9.1 Förslag till vidare forskning

Denna studie har haft fokus på skolpersonalens erfarenheter och tankar om delaktighetskapande processer, detta är viktigt att beakta under utvecklingsarbetet för hälsa inom skolans väsen. En påbyggnad på denna studie hade kunnat ske genom elevernas perspektiv, och gärna i större omfattning för att se om skolpersonalens framläggande stämmer överens med den uppfattningsvärld eleverna har. En intressant vinkel på detta vore att se hur uppfattningarna inom samma område som i denna studie hade skiljt sig mellan olika åldrar, kanske så långt som från förskoleklass upp till gymnasiet och även i förhållande till skolpersonalen där fokusgruppsamtal blandat med elever och lärare kunnat äga rum. Ur vidare folkhälsovetenskaplig infallsvinkel hade samma typ av studie kunnat lämpa sig till flera andra sammanhang, och genom att vrida på perspektivet hade det även kunnat ske genom en kvantitativ ansats.

10. Litteratur

Agenda 2030 | Mål 4 | God utbildning för alla. (2020, November 17). Regeringskansliet; Regeringen och Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/agenda-2030-mal-4-god-utbildning-for-alla/>

Antonovsky A (1987). *Unraveling the Mystery of Health. How People Manage Stress and Stay Well.* San Francisco: Jossey-Bass Publishers

Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium.* Köping Natur och Kultur

A.G, Olsio-Tuisku. (2020, October 9). *Delaktighet som hälsobringande nytta: En studie ur ett vårdvetenskapligt hälsoperspektiv.* Åbo Akademi University. <https://research.abo.fi/en/publications/delaktighet-som-h%C3%A4lsobringande-nytta-en-studie-ur-ett-v%C3%A5rdvetensk>

Bergmark, U. & Kostenius, C. (2013). *Uppskattningens kraft lärande, etik och hälsa.* Johanneshov: MTM.

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder.* (Tredje upplagan). Stockholm: Liber

Bryman, A. & Bell, E. (2013) *Företagsekonomiska forskningsmetoder.* Uppl. 2:1. Liber AB, Stockholm

Cooperrider, David & Whitney, Diana. (2005). *A Positive Revolution in Change: Appreciative Inquiry. The change handbook: The definitive resource on today's best methods for engaging whole systems.* 87.

Danielson, E. (2012). *Kvalitativ forskningsintervju.* I M. Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod från idé till examination inom omvårdnad.* (1. uppl., ss. 163–176). Lund: Studentlitteratur AB.

De Winter, M., Baerveldt, C. and Kooistra, J. (1999), *Enabling children: participation as a new perspective on child-health promotion.* *Child: Care, Health and Development*, 25: 15-23. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2214.1999.00073.x>

Emilsson, A. (2003) *Det önskvärda barnet: Fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan* (Göteborg studies in educational sciences, 268). Göteborg: Göteborgs universitet.

Folkhälsomyndigheten (2022) *Skolbarns hälsovanor – Statistik — Folkhälsomyndigheten.* (2022, March 29). <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/tolkad-rapportering/skolbarns-halsovanor/>

Forsberg, Eva (2000). *Elevinflytandets många ansikten.* Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala Studies in Education 93.

Forsberg, E. & Starrin, B. (1997). *Frigörande makt – empowerment som modell i skola, omsorg och arbetsliv*. Stockholm: Gothia AB.

Forsell, A. (2005) *Boken om pedagogerna*. Malmö: Liber.

Hagquist, C. (1997). Skolan och elevinflytandet : vision och verklighet. I *Frigörande kraft : empowerment som modell i skola, omsorg och arbetsliv* (s. 103–119). Hämtad från: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-26170>

Hart, Roger. (1992). *Children's Participation: From Tokenism To Citizenship*. Innocenti Essays.

Hart, R.A. (1997). *Children's Participation: The Theory and Practice of Involving Young Citizens in Community Development and Environmental Care* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315070728>

Hällgren-Graneheim, U., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse education today*, 24(2), 105–112. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2003.10.001>

James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1998). *Theorizing childhood*. New York, 81-104.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1987). Research shows the benefits of adult cooperation. *Educational leadership*, 45(3), 27-30.

Kadesjö, B. (2001). *Barn med koncentrationssvårigheter*. (2., [aktualiserade] uppl.) Stockholm: Liber.

Kostenius, C. (2013). Student-driven health promotion activities. *Health Education*. 113. 10.1108/HE-02-2012-0012.

Kostenius, C. and Bergmark, U. (2016), "The power of appreciation: promoting schoolchildren's health literacy", *Health Education*, Vol. 116 No. 6, pp. 611-626. <https://doi.org/10.1108/HE-10-2015-0031>

Kostenius, C., Nyström, L. (2021) *Alla är med! Möjliggörare och medskapare i hälsofrämjande skolutveckling*. I Hjörne, E. & Säljö, R. (red.) *Elevhälsa och en hälsofrämjande skolutveckling i teori och praktik*. (Första upplagan). Malmö: Gleerups.

Kostenius, C. & Lindqvist, A. (2006). *Hälsovägledning: från ord och tanke till handling*. Lund: Studentlitteratur.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (Tredje [reviderade] upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Lundman, B. & Hällgren-Graneheim, U. (2017). Kvalitativ innehållsanalys. I Höglund-Nielsen, B & Granskär, M. (Red.), *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård* (s.219–233). Natur och Kultur.

- Morgan, D (red) (1996), Focus groups. I: *Annual Review of Sociology* 22:129-152
- Nilsson, B. (2002). Vad betyder känsla av sammanhang i våra liv? : aspekter på stabilitet, kön, hälsa och psykosociala faktorer (PhD dissertation, Umeå Universitet).
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-94110>
- Patton, M. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. Uppl. 3. London: SAGE
- Partanen, P. (2019). *Hälsa för lärande - lärande för hälsa* [Elektronisk resurs]. Skolverket.
- Polit, D.F. & Beck, C.T. (2008). *Nursing research: generating and assessing evidence for nursing practice*. (8. ed.) Philadelphia: Wolters Kluwer Health/Lippincott Williams & Wilkins.
- Polit, D.F., & Beck, C.T. (2012). *Nursing Research: Generating and Assessing Evidence for Nursing Practice*. Philadelphia: Lippincott.
- Porter, J, McDermott, T., Daniels, H. & Ingram, J. (2021) Feeling Part of the School and Feeling Safe: Further Development of a Tool for Investigating School Belonging, Educational Studies, DOI: [10.1080/03055698.2021.1944063](https://doi.org/10.1080/03055698.2021.1944063)
- Pramling Samuelsson, I., Sommer, D., & Hundeide, K. (2010). *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik*. Stockholm: Liber.
- Skolverket (2017). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2017*. [Stockholm]: Skolverket.
- Skolverket (2020 a) *Barnkonventionen*. Skolverket.se Hämtad 2022-03-07 från.
<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/barnkonventionen>
- Skolverket (2020 b) *Health literacy är en del av hela skolans arbete* Hämtad 03-22 från:
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/health-literacy-ar-en-del-av-hela-skolans-arbete>
- Skolverket (2019) *Skolutveckling genom kollegialt lärande*
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/utbildning-pa-vetenskaplig-grund-och-beprovad-erfarenhet/skolutveckling-genom-kollegialt-larande>
- Smit, B. (2013). Young people as co-researchers: Enabling student participation in educational practice. *Professional Development in Education*. 39. 550-573.
10.1080/19415257.2013.796297.
- Thomas. N. (2007) Towards a Theory of Children's participation, *International Journal of Children's Rights*, 15(2), 199-218.
- Todres, J. (2020). Making Children's Rights Widely Known. *Minnesota Journal of International Law*, 29(1), 109-149. Hämtad den 11 mars 2022 från
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3541747

Trajkovski, S. Schmied, V. Vickers, M. & Jackson, D. (2013) Using appreciative inquiry to transform health care, *Contemporary Nurse*, 45:1, 95-100, DOI: [10.5172/conu.2013.45.1.95](https://doi.org/10.5172/conu.2013.45.1.95)

Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. (3. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

UNICEF Sverige. (2015). *Barnkonventionens historia* Hämtad 2022-04-15 från <https://unicef.se/barnkonventionen>

UNICEF Sverige. (2018). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen>

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed [Elektronisk resurs]*. (Reviderad utgåva). Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vinterek, M. (2010), "How to live democracy in the classroom", *Education Inquiry*, Vol. 1 No. 4, pp. 367-380.

Warne, M. (2013). *Där eleverna är : Ett arenaperspektiv på skolan som en stödande miljö för hälsa* (PhD dissertation, Mittuniversitetet). Hämtad 24 Jan 2022 från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-20149>

Wagenius, C. & Region Norrbotten. (2019). *Skolbarns hälsa och levnadsvanor i Norrbotten 2018/2019*. <https://www.norrbotten.se/publika/ig/utv/Folkh%C3%A4lsocentrum/H%C3%A4lsosamtal/Barn/Rapporter/2018-2019/Rapport%20-%20ny%20framsida%20Skolbarns%20h%C3%A4lsa%20och%20levnadsvanor%20i%20Norrbotten%201%C3%A4s%20ret%202018-2019.pdf>

Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. (2., uppdaterade och utök. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

World Health Organization, (1998) *Health Promotion Glossary*.

World Health Organization (1986) *Ottawa charter for health promotion, An International Conference on Health Promotion, The Move Towards a New Public Health*. www.who.int/healthpromotion/conferences/previous/ottawa/en/

World Health Organization, (1948) *Official Records of the World Health Organization*, 2, 100.

Yin, R. K. (2013). *Kvalitativ forskning från start till mål*. Lund: Studentlitteratur AB

11. Bilagor

Bilaga 1: Samtyckesblankett

Samtyckesblankett

Delaktighet för hälsa i skolan

En nulägesbeskrivning: Skolpersonalens erfarenhet om delaktighetsskapande processer i syfte att främja hälsa.

Hej!

Mitt namn är Erika Öhrvall, under vårterminen skall jag genomföra min magisteruppsats i syfte att beskriva skolpersonalens erfarenheter av delaktighetsskapande processer för det hälsofrämjande arbetet i skolan, samt även skildra skolpersonalens tankar om hur delaktighet kan främjas. I och med denna studie behöver jag samla in data i form av en fokusgruppintervju, detta innebär att jag för ett halvstrukturerat samtal där du och några andra av dina kollegor diskuterar frågor som behandlar ämnet. Intervjun beräknas ta ungefär 30 minuter och genomförs på din arbetsplats

Genom att delta i min magisteruppsats kommer jag att samla in och registrera information om dig. Informationen kommer att bevaras tills magisteruppsatsen är godkänd och registrerad i Ladok för att sedan gallras. Den rättsliga grunden för behandlingen av dina personuppgifter är informerat samtycke. Du kan när som helst återkalla ditt samtycke utan att ange orsak, vilket dock inte påverkar den behandling av personuppgifter som skett innan återkallandet.

I och med ditt deltagande hjälper du mig att utforska hur delaktighet kan förbättras, och förhoppningsvis också bidra till att göra folkhälsan hos barn och unga bättre. Informationen jag får i och med intervjun kommer att hanteras och värderas med största respekt, allt enligt dataskyddsförordningens direktiv. Ditt namn eller något annat som direkt skulle kunna identifiera dig kommer inte att finnas med i resultatet.

Ditt deltagande i examensarbetet är frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta deltagandet. Om du väljer att inte delta eller vill avbryta ditt deltagande behöver du inte uppge varför. Om du vill avbryta ditt deltagande ska du kontakta den ansvariga för magisteruppsatsen (se nedan).

Med det sagt vill jag understryka att Din röst är viktig!

Jag har skriftligen informerats om studien och samtycker till att delta. Jag är medveten om att mitt deltagande är helt frivilligt och att jag kan avbryta mitt deltagande i studien utan att ange något skäl. Min underskrift nedan betyder att jag väljer att delta i studien och godkänner att Karlstads universitet behandlar mina personuppgifter i enlighet med gällande dataskyddslagstiftning och lämnad information.

Vid frågor: tveka inte att kontakta mig, information finns nedan.

.....
Underskrift

.....
Namnförtydligande

.....
Ort och datum

Jag väljer att delta i studien och godkänner att Karlstads universitet behandlar mina personuppgifter i enlighet med gällande dataskyddslagstiftning och lämnad information.

Erika Öhrvall. Tel: 0703882565. E-mail: erikaohrvall97@hotmail.se

Bilaga 2: Intervjuguide

Intervjuguide

Inledande frågor

Presentation av studien

Konfidentialitet - men inte anonyma (skillnaden)

-Samlar inte in information om er som individer men er som grupp (fördelning, kvinnor och män)
(kommer inte uttala om den som uttalat sig är kvinna eller man)
(Det som sägs i rummet stannar i rummet)

Beskriva skolan (data) utan utelämnande information.

-Hur länge har ni/du arbetat på skolan?

-Hur länge har du varit i din profession?

(Spridning i att ha varit i sin profession, förtydliga)

-Hur ser en vanlig arbetsdag ut?

-(huvudsaklig arbetsroll)

Introduktion (Inledningsfrågor)

(!)-Hur hänger hälsa och lärande ihop för dig?

(!)-Vad handlar hälsofrämjande arbete (inom skolans ramar) om för er?

Vad tänker ni när jag säger hälsofrämjande? (delaktighet inom skolans ramar)

Vad är delaktighetsskapande processer i skolan för er?

-Vilka erfarenheter har ni av detta?

-HUR/ge exempel när ni gjort detta specifikt.

Vilken betydelse har delaktighet och inflytande i det hälsofrämjande arbetet i skolan?

-Har ni något exempel på en händelse eller liknande som illustrerar dina tankar kring detta?

-Hur tycker du att denna händelse illustrerar din syn på delaktighet och inflytande i det hälsofrämjande arbetet?

Vilka möjligheter ser du (utifrån din yrkesroll) kan främja delaktighet i hälsofrämjande skola?

-Vilka hinder kan du urskilja i detta arbete på denna skola?

-Har du en händelse eller liknande som kan illustrera dessa möjligheter och hinder?

(Fylla i ett öppet brev: såhär tänker jag om hur skolan ser när det är en plats för både hälsa och lärande....)Nu ska jag berätta om när jag upplevde att skolan var en plats för hälsa och lärande....

-frivilligt att lämna in men uppmuntran till att göra det.

Frågeställningar i uppsatsen

-Vilka erfarenheter har pedagoger/elevhälsans personal av delaktighetsskapande processer för elever i hälsofrämjande arbete i skolan?

-Vilka tankar har pedagoger/elevhälsans personal om hur delaktighet kan främjas i hälsofrämjande arbete i skolan.

Bilaga 3: Öppet brev

Övning innan fokusgruppsamtalet: Öppet brev

Detta är en övning som du gärna får genomföra innan vi träffas för ett fokusgruppsamtal tillsammans med dina kollegor. Övningen är i form av ett öppet brev som syftar till att du skall få möjlighet att innan samtalet enskilt få fundera över hur du tycker en skola ser ut/känns när det är en plats för både delaktighet, hälsa och lärande. Denna övning är inte obligatorisk, och den är även frivillig att lämna in till mig vid samtalet.

Så här tänker jag om hur skolan ser ut när det är en plats för delaktighet, hälsa och lärande...
